

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

ÖTVÖSSÉG
FÉMMŰVESSÉG
BELSŐÉPÍTÉS
DÍSZLET- ÉS
JELMEZTERVEZÉS
TEXTILMŰVÉSZET
GOBELIN
BŐRMŰVESSÉG
KERÁMIA
PORCELÁN
ÜVEG
ALKALMAZOTT GRAFIKA
IPARI FORMATERVEZÉS
MŰVÉSZETELMÉLET
RESTAURÁLÁS
OKTATÁS
MŰHELYEK
GYŰJTEMÉNYEK
KIÁLLÍTÁSOK
SZAKIRODALOM

Grosschmid Erik: Festett maszkok (Vojtina Bábszínház,
Debrecen, 2006) / Erik Grosschmid: Painted masks
(Vojtina Puppet Theatre, Debrecen, 2006)

GOLDSMITH'S ART
METALWORK
INTERIOR DESIGN
STAGE AND
COSTUME DESIGN
TEXTILE ART
TAPESTRY
LEATHER DESIGN
CERAMICS
PORCELAIN
GLASS
APPLIED GRAPHICS
INDUSTRIAL DESIGN
ART THEORY
RESTORATION
EDUCATION
STUDIOS
COLLECTIONS
EXHIBITIONS
LITERATURE

2013/5

Főszerkesztő:
KISS ÉVA művészettörténész

Szerkesztőbizottság:
DÁVID KATALIN művészettörténész
ERNYEY GYULA designer, szaktörténész
FELEDY BALÁZS művészetkritikus
MEZEI GÁBOR belsőépítész
N. DVORSZKY HEDVIG
művészettörténész
SCHRAMMEL IMRE
keramikus és porcelántervező
SIMON KÁROLY designer

Olvasószerkesztő:
ANTAL MARIANN

Hírszerkesztő:
NAGY FRANCISKA

Fordító: MENTE ÉVA

Felelős kiadó:
Nemzeti Művészeti és
Kulturális Kapcsolatok
Alapítványa,
KISS JÓZSEF

Gazdasági vezető:
ANDA JUDIT
Telefon: 20/299-0767

Lapalapítók:
FEKETE GYÖRGY
N. DVORSZKY HEDVIG
SCHRAMMEL IMRE

Szerkesztőség:
1091 Budapest, Üllői út 33–37.
(az Iparművészeti Múzeum épületében)
Telefon: 218-7582
Fax/üzenetrögzítő: 218-7582
Adminisztrátor: Horváth Róbert
Fogadóórak: kedden és csütörtökön
10-től 12 óráig

E-mail cím:
magyariparmuveszet@gmail.com

E szám lapzártája:
2013. május 30.

A folyóiratban megjelent
illusztrációkat a szerkesztőség
digitálisan is megőrzi,
a kéziratokat azonban
nem tárolja
és nem küldi vissza.
A leadott képanyag
a megjelenés után
a szerkesztőségben
személyesen visszakérhető,
csütörtökön
10 és 12 óra között.

Tervezés:
Tandem Stúdió
(tandemgrafika.hu)

Nyomás:
Stoffel és Társai

A folyóiratban közölt szövegek
és fotók szerzői jogvédelem
alatt állnak. Utánnymásuk,
fénymásolóval való
sokszorosításuk csak a kiadó
előzetes hozzájárulásával
engedélyezett.

A lap előfizethető
a Nemzeti Művészeti és
Kulturális Kapcsolatok Alapítványa
10402166-21629389-00000000
csekkszámán vagy a szerkesztőségtől
kért postautalványon.

Előfizetési díja egy évre 7500 forint.

**Évente tízszer megjelenő művészeti folyóirat
Új folyam 20. – 2013/5 (június)**

**E számunk megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap
Folyóirat-kiadás Kollégiuma
támogatta.**

ISSN 1217-839X

KIÁLLÍTÁSOK – MŰHELYEK

- A Bigot-pavilon – szecessziós
épületkerámia Párizsból
Az Iparművészeti Múzeum
kiállítása (*Balla Gabriella*)..... **2**
- Az Angyal. VI. Kortárs
Keresztény Ikonográfiai
Biennále a Kecskeméti
Katona József Múzeumban
(*Dvorszky Hedvig*)..... **8**
- Zene. A 10 éves TypoSzalon
jubileumi kiállítása
a Vízivárosi Galériában
(*Horváth Hilda*) **14**
- A betű poézise
Roswitha Geyer keramikus-
művész kiállítása a kecskeméti
Nemzetközi Kerámia
Stúdióban (*Schrammel Imre*)... **19**
- „A bábu hangszer mozgatója
kezében”. Grosschmid Erik
bábtervező (*Láposi Terka*)..... **23**
- Lepel és lelepleződés
Beszélgetés Kányási Holb
Margit textilművésszel
(*Afra János*)..... **31**

ÉRTÉKÖRZÉS – ÉRTÉKMENTÉS

- A szombathelyi Pittmann-
gyűjtemény (*Gál József*) **36**
- Cserny József (1939–2009)
tervezőművész síremlékénél
(*Keserü Katalin*) **41**

KÖNYV

- Bútorművészet Magyarországon
1800–1850. Szerkesztette
Rostás Péter (*Horányi Éva*)..... **45**

HÍREK **47**

MAGYAR IPARMŰVÉSZET HUNGARIAN APPLIED ARTS

EXHIBITIONS – STUDIOS

- The Bigot Pavilion—Art-
Nouveau Architectural Ceramics
from Paris. Exhibition at the
Museum of Applied Arts,
Budapest (*Gabriella Balla*)..... **2**
- Angels. The 6th Contemporary
Christian Iconographical
Biennial at the Katona József
Museum, Kecskemét
(*Hedvig Dvorszky*)..... **8**
- Music. Jubilee exhibition of the
ten-year-old TypoSzalon at the
Vízivárosi Gallery, Budapest
(*Hilda Horváth*) **14**
- Poetry of Letters. Exhibition
of ceramic artist Roswitha Geyer
at the International Ceramics
Studio, Kecskemét
(*Imre Schrammel*)..... **19**
- ‘The puppet is a musical
instrument in the hand of the
puppeteer’. Puppet designer
Erik Grosschmid
(*Terka Láposi*) **23**
- The veil and the unveiling
An interview with textile artist
Margit Kányási Holb
(*János Afra*) **31**

SAFEGUARDING VALUES

- The Pittmann Collection
in Szombathely (*József Gál*) **36**
- At the monument of designer
József Cserny (1939–2009)
(*Katalin Keserü*) **41**

BOOKS

- Furniture Art in Hungary,
1800–1850. Edited by Péter
Rostás (*Éva Horányi*)..... **45**

NEWS **47**

A Bigot-pavilon – szecessziós épületkerámiák Párizsból

Az Iparművészeti Múzeum kiállítása

■ Az Iparművészeti Múzeum 2013. április 25. és 2013. szeptember 15. között látható kiállítása Alexandre Bigot (Mer, 1862–Párizs, 1927) francia kerámiagyáros épületplasztikáit mutatja be. A tárlat szokatlan világa

első látásra meghökkentő lehet. Az emeleti díszteremben, a lechneri tér páros oszlopai között, csipkés boltívek és a magyar népművészet ihlette festett mennyezet alatt monumentális, dús plasztikájú, káprázatosan

A Bigot-pavilon – szecessziós épületkerámiák Párizsból című kiállítás. Látványterv: Vikár és Lukács Építész Stúdió Kft. / The Bigot Pavilion—Art-Nouveau Architectural Ceramics from Paris. Exhibition. Visual design: Vikár & Lukács Architects Studio Co. Iparművészeti Múzeum, díszterem, Budapest, 2013 / Festive Hall, Museum of Applied Arts, Budapest, 2013

Fotó: Áment Cellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Alexandre Bigot és Jules Lavirotte épületkerámia-bemutatója az 1900. évi párizsi világkiállításon / Show of architecture ceramics by Alexandre Bigot and Jules Lavirotte at the Paris Universal Exposition in 1900

*archív fotó (Iparművészeti Múzeum, Adattár, Budapest) /
archive photo (Database, Museum of Applied Arts, Budapest)*

ragyogó mázakkal borított építészeti elemek láthatók. Épületek homlokzataira vagy belső terek falburkolataként organikus vagy figurális díszítéssel készült különleges tárgyak.

Bigot kerámiáit egykor Párizsban, a világkiállításon, 1900-ban láthatta a közönség. A méreteivel, szugsztív mintázásával és színeivel egyaránt meglepő műtárgy-együttes legjelesebb darabjainak csaknem teljes bemutatására most első alkalommal kerül sor.¹

A Jules Aimé Lavirotte (1864–1924) építész tervei alapján a szecesszió világkiállításán Párizsban felállított épületkerámiai mintakollekciót, a Bigot-pavilont a világkiállítás zsűrije Grand Prix-vel díjazta. Radisics Jenő, az Iparművészeti Múzeum akkori főigazgatója Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter támogatásával negyvenezer koronát fordíthatott a kitüntetett világkiállítási darabok megvásárlására. Radisics ennek az összegnek egy nyolcadát költötte a Bigot-pavilonra. A majdnem tizenhárom tonnás szállítmány 1900 decemberében indult útnak Párizsból Budapestre. A darabok a múzeum pincéjébe kerültek. Egyelőre nincs arra vonatkozó adat, hogy miért nem állították föl a pavilont. Csak feltételezhető, hogy a múzeum akkor fiatal – a Ferenc József császár jelenlétével megtisztelt avatási ünnepség utáni negyedik évben járunk – épületében nem jelölték ki a helyét, egy másik lehetséges ok, hogy az installálás nehézsége miatt maradt raktáron a súlyos anyag. A csarnok hatalmas darabjai igen nehezek, egyik-másik eleme közel negyedtonnás. Mindenesetre az előcsarnok alatti egyik pinceszakaszban elhelyezett kerámiák leltározására sem került sor hosszú ideig.² A Bigot-pavilon története mondhatni végzetesen összekapcsolódott az Üllői úti múzeumpalota történetével. A kivételes szerzeményről megfellebbeztek, a múlt idő, a 20. század eseményei – a két világháború, az 1956-os forradalom, amely során az épület súlyosan megrongálódott – idején is az eredetileg kijelölt raktározási helyén maradt. Az 1980-as években indult pincészetelési munkálatokat megelőzően kerültek újra napvilágra a Bigot-gyár alkotásai. A magyar közönség minden bizonnyal a pécsi Zsolnay-gyár épületkerámiáival – hasonlóságával vagy különbözőségével – rokonítja e tárgyi világot. A kiállítás azzal a szándékkal készült, hogy

egy olyan jelentős szecessziós építészeti műtárgy-együttest mutasson be, amelynek az Iparművészeti Múzeum rekonstrukcióját követően kitüntetett és állandó helye lesz az újjászülető épületben. A szuggesztív plasztikák a rekonstrukciós tervpályázat győztes

Homlokzati erkély a Párizs VII., Square Rapp 3. számú házon. Terv: Jules Lavirotte, kivitelezés: Alexandre Bigot gyára / Front balcony of the house at 3 Square Rapp, 7th district, Paris. Designed by Jules Lavirotte, manufactured by Alexandre Bigot's factory [1898–1901] 2013. áprilisi felvétel / photo of April 2013

Fotó: Káldi János

Fotó: Ament Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

A Porte Monumentale-t, a párizsi világkiállítás főbejáratát díszítő állatfríz-sorozat egyik darabja: Bika. Terv: Paul Jouve, kivitelezés: Alexandre Bigot gyára / Bull. Detail of the animal frieze series of the Porte Monumentale, the main entrance of the Paris Universal Exposition. Designed by Paul Jouve, manufactured by Alexandre Bigot's factory [1900] Iparművészeti Múzeum, Budapest / Museum of Applied Arts, Budapest [149,5x105,5x11 cm]

építésztervezőit, Vikár András és Lukács István építészeket is megérintették, a kiállítás látványterve az ő munkájuk.

Alexandre Bigot elmélyült természettudományi, kémiai és fizikai tanulmányait követően a távol-keleti, valamint a modern kortárs kerámiaművészet iránti lelkesedéssel alapította meg Merben (Loir-et-Cher) műhelyét, 1894-ben.

A gyár magas hőfokon tömörre égetett kőcserép árut, úgynevezett *grès flammé*-t készített. Gyártmánya a modern vasbeton szerkezetű épületek homlokzatának burkolására, épületplasztikai díszítésére volt a legalkalmasabb, de edények is voltak termékei között. A plasztikák felületét különleges mázakkal, gyakran kristálmázakkal borította, amelyek esetlegesen megfolytak a plasztikák felületén. A mázfelületet savval maratva matt felületű különleges hatást érhetett el. A Bigot-gyár százötven munkást foglalkoztatott fénykorában.

Igen gazdag művészi termékválasztékát a gyár 1902-ben, második kiadásban megjelent termékkatalógusa ismertette.³ A homlokzatok burkolására alkalmas fa-

álló mázatlan és mázas téglától kezdve tetőcserepet, változatos kúpcserepeket, különféle tagozatokon alkalmazható épületplasztikák – oszlopok, pillérek, lunetták, ablakszemöldökök, mellvédek, boltívek, frízek, attika-elemek – sokaságát kínálta. A belső terek burkolására ajánlott kerámiák szintén igen változatosak. A síkfelületű burkolólapok, padló- és falcsempek gyakran több lapból összeállítható ornamentikát adtak ki (pókháló, bambusz). A gyár kerámiái, amelyek igen gyakran monumentális felületek díszítésére is alkalmasak voltak, kandallói, díszedényei az elegáns városi nagypolgári enteriőrök számára készültek a korszak legkiválóbb művészei – Henry van de Velde,

Paul Jouve, Pierre Roche, Jean-Baptiste Larrivé és mások tervei alapján.

A nagyvonalú, kitűnő formaadású, figurális és növényi díszítményekkel dúsan borított Bigot-tárgyak, magas tűzű színes mázaikkal páratlan esztétikai élményt nyújtanak. A kiállítás épületkerámiáinak példarabjai szecessziós párizsi házak, paloták homlokzatain láthatók ma is. Alexandre Bigot épületkerámiái a historizmus, az eklektika és a szecesszió stílusában készültek, de ő valójában sohasem kötelezte el magát egyetlen stílus iránt sem. Kihívást számára az anyag és a máz jelentett. Plasztikáinak varázsát talán a mérész, gyakran egzotikus, fantasztikus formák felületét

Erkélymellvéd áttört indás díszítéssel, kék mázzal (Párizs VII., Square Rapp 3. számú házhoz készült mintadarab).
Terv: Jules Lavirotte, kivitelezés: Alexandre Bigot gyára / Balcony bulwark with foliated tracery, blue glazed (samples for the building at 3 Square Rapp, 7th district, Paris). Designed by Jules Lavirotte, manufactured by Alexandre Bigot's factory
[1898–1900] *Iparművészeti Múzeum, Budapest / Museum of Applied Arts, Budapest* [90,5x330 cm]

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Gyermek najád, lábánál homár és csiga, zöld mázzal (a Párizs VII., Square Rapp 3. számú ház lépcsőkorlátját lezáró dekoratív plasztika mintadarabja).

Terv: Jules Lavirotte és P. Moulet, kivitelezés: Alexandre Bigot gyára / Lobster and snail at the feet of a child Naiad, green glazed (decorative element closing the banister at the house at 3 Square Rapp, 7th district, Paris). Designed by Jules Lavirotte and P. Moulet, manufactured by Alexandre Bigot's factory

[1898–1900] *magasság: 125 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / height: 125 cm (Museum of Applied Arts, Budapest)*

két – Párizs VII. kerületében ma is látható – épületéhez készült, az épületekről nemrég rögzített felvételeken látható, hogy az épületplasztikák kitűnő állapotban vannak.

Ivókészlet – fedeles kanna és két pohár. Tervezője ismeretlen, kivitelezés: Alexandre Bigot gyára (kerámia) – Robert Linzeler (ezüstmontírozás) / Drinking set – lidded pot with two glasses. Designer unknown, manufactured by Alexandre Bigot's factory (ceramics) – Robert Linzeler (silver fitment)

Mer – Párizs, 1900 körül, kőcerép (grès) színes folyatott, savval kezelt matt mázzal, a kanna magassága: 28 cm, a pohár magassága: 11,2 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest. Vétel, BAV 61. művészeti aukció, 2012) / Mer – Paris, c. 1900, stoneware (grès), slip glazed, etched, colour dull glaze, pot height: 28 cm, glass height: 11,2 cm (Museum of Applied Arts, Budapest. Purchased at BAV Zrt. Auction House, 61st Art Auction, 2012)

borító, szándékoltan foltos, sávokban lecsorgó, más-kor mély tónusú, csillogóan fényes, vastag mázak világa kelti. A párizsi világkiállítás pavilonjának legtöbb eleme a lyoni születésű, már említett Jules Lavirotte

Kerékpárosok – fríz, kék és barna mázzal.

Terv: Pierre Roche [Fernand Massignon], kivitelezés: Alexandre Bigot gyára / Cyclists – frieze, blue and brown glazed. Designed by Pierre Roche [Fernand Massignon], manufactured by Alexandre Bigot's factory

1900 előtt, 19,5x24 cm egyenként (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / before 1900, 19,5x24 cm each (Museum of Applied Arts, Budapest)

Fotó: Áment Cellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

A világkiállításon a pavilont megörökítő fényképen edényeket is láthatunk, ezeket nem vásárolta meg a múzeum. Az intézmény gyűjteményében korábban egyetlen, 1898-ban a Siegfried Bing-féle La Maison de l'Art Nouveau galériától vásárolt vastag, lecsurgatott matt mázzal bevont váza volt.⁴ A múzeum az építészeti kerámia-együttes miatt is szeretne volna tovább gyarapítani Bigot-tárgyainak sorát. A kiállítás középpontjában bemutatott, ezüsfoglalattal díszített, kivételesen ritka ivókészlet az Iparművészeti Múzeum új szerzeménye, mondhatni büszkesége. A BÁV

Aukciósház 2012. év végi aukciókatalógusában bemutatott tárgy védési eljárását egy kiváló gyűjtő kezdeményezte, majd a múzeum a Baráti Körének közreműködésével, állami támogatással vásárolhatta meg a készletet. Az 1900 körül készült tárgyak formája, kivételesen szép máza, ezüstsől megformált foglalatának igényessége a luxus használati tárgyak világát képviseli, a tervező kiléte további kutatás tárgya.

BALLA GABRIELLA
művészettörténész

Szalagos-indás csempék, szürke, barna, kék mázzal. Terv: Henry van de Velde, kivitelezés: Alexandre Bigot gyára / Tiles with tendril pattern, grey, brown and blue glazed. Designed by Henry van de Velde, manufactured by Alexandre Bigot's factory
1900 előtt, 13,5x13,5 cm egyenként (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / before 1900, 13,5x13,5 cm each (Museum of Applied Arts, Budapest)

Fotó: Áment Cellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

(A Bigot-pavilon – szecessziós épületkerámia Párizsból. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2013. április 25–szeptember 15.)

Jegyzetek

1. Először Az 1900. évi nemzetközi párizsi világkiállításon vásárolt iparművészeti gyűjtemény leíró jegyzékének (Budapest, 1901) 127. tétele említi meglehetősen röviden Bigot tárgyait: „Csarnok részletei. 10 darab. Kemény cserép, sokszínű mázzal borított.” Tanulmányában ismertette Batári Ferenc: Art Nouveau 1900. Présentation des objets d'art acquis à l'occasion de l'Exposition Universelle de Paris. *Ars Decorativa*, 5. (1977) 175–200.
A. Bigot kerámiáiból az Iparművészeti Múzeumban 1996–2002 között volt látható Csenkey Eva válogatása a Miklós Pál és Péter Márta koncepciójával, a múzeum főműveit stílus-korszakokként bemutató, 1988-ban indított kiállítássorozat Szecesszió – a 20. század hajnala c. záró kiállításán, László Emőke és Pandur Ildikó rendezésében.
2. A csarnok első darabjait 1961-ben leltározták be.
3. Az 1902-ben kiadott *Grès flammés à Bigot et Cie* c. termékkatalógus egy példányát A. Bigot Radács Jenőnek szóló dedikációjával ma is őrzi a múzeum könyvtára.
4. Iparművészeti Múzeum, ltsz. 5419.

Az Angyal

VI. Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennále a Kecskeméti Katona József Múzeumban

■ Őszintén szólva egyetlen mű inspirált régóta írásra engem, még mielőtt váratlanul belecsöppentem volna a 2013. évi kecskeméti kiállítás előzetes megtekintésébe. A mű egy különleges hatású, papírból készült szoborféle, annak is inkább a bennem élő vizuális emléke volt. Ez egy embermagasságú, kék és arany színekkel megfestett angyal, amelyet Szabó Marianne karácsonyi ajándékkul készített a férjének, Makovecz Imrének, valamikor „régés-rég”. Szabó Marianne – akivel szintén régóta ismertük egymást – akkoriban éppen egy baráti beszélgetésre hozott minket össze a mindig elfoglalt férjével, az ő otthonukban találkoztunk.

Ez az angyal ott állt Makovecz Imre gyönyörű, fes-

Aknay János: Festő angyal / János Aknay: Painting Angel
[2013] *vászon, akril / linen, acryl* [60x60 cm]

Fotó: Balget Iskander

Fotó: Balget Iskander

**Ardai Ildikó:
Gábel /
Ildikó Arday:
Gabriel**
[1991]

*szizál, kézi szövés /
sisal, hand woven*
[140x370 cm]

tett, régi parasztbútor ágya mellett. Az egész olyan megrendítő volt. Bevallom, ma már inkább őrá, erre a műre, mint a nyilván fontos, más témájú beszélgetésünkre emlékezem.

Amikor az idei biennále témáját megtudtam, ismét feltámadt bennem ez az emlék. Ma már tudom, hogy milyen mértékben befolyásolt ez, miközben néztem a bírálók elé felsorakoztatott sok-sok képet, tárgyat.

Kerestem az „angyalt” – azt a bizonyos, a művek által sugallható, *használatos* élményt. Bizonyos időnek el kellett telnie ahhoz, hogy az ott és akkor támadt szakmai megdöbbenésem, nem leplezett kritikám és szomorúságom leülepedése után bármit is írjak magáról a kiállításról. Nos, a kiállítás kurátorának a szakmai zsűrizés *után* megfogalmazott és a katalógusban közölt szövegét olvasva igazoltnak vélem és természetesen fenn is tartom az ott mondott kritikus gondolataimat. Ifj. Gyergyádesz László művészettörténész, a korábbi rendezvények szervezője így ír: „*Már lezajlott a biennále zsűrije, ahol egyébként a 190 beadott alkotás közül 114 művet javasolt kiállítani az alkalmi bizottság, amikor végre meg mertem nyitni egy internetes keresőt, hogy lássam, mit is diktál ma követendő vizuális mintaként az angyalokról a populáris mainstream »kultúra«.* Az eredmény a vártnál is jobban elborzasztott.”

Hát igen.

→
Szabó Marianne:
Angyal / Marianne
Szabó: Angel
év nélkül, festett papír,
magasság: 160 cm /
no date, painted paper,
height: 160 cm

De nézzünk egy kicsit vissza. Ez a kortárs magyar művészeket felszólító, a kereszténység gondolatköreit témául ajánló kiállítássorozat 13 éve indult el a Kecskeméti Képtár (mai nevén Kecskeméti Katona József Múzeum Képzőművészeti Gyűjteménye) kezei között, az ezredfordulón. Mondhatni a levegőben volt a magyar állam ezeréves, István király általi alapításának, és az európai kereszténységnek az időszámításunkat is meghatározó, Jézus születéséhez kötött eseményeinek nemzeti és európai megünneplése. A téma tehát adva volt. A gondolat sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az első kiállítás megnyitására azt a Dávid Katalin művészettörténész professzor asszonyt sikerült megnyerni, akit mind a vatikáni, mind a magyar egyházi kultúrtörténet az ikonográfia kutatás kiemelkedő személyiségeként ismer el. A kiállítás címe, *1000 év – magyar szentek* is ezt a gondolatot képviselte. Ily módon, mintegy kultúrpolitikailag is megalapozott *újszerű lehetőség* nyilvánult meg a keresztény szellemiségű alkotások komponálására a 2002-től számozott biennálékban. Érdemes elgondolkodni a szervezők által kiválasztott témák egymásutániségén is. Ezek kezdetben a *Kereszt*, majd a *Genezis* őstörténeti része, a *Teremtés könyve* bibliai forrásaira vonatkoztak, később az *Oltár*, azután *Krisztus példabeszédei*, majd az *Apokalipszis*, a *Jelenések könyve*, most legutóbb az *Angyalok* témát ajánlották a mai alkotók figyelmébe. Ha majd e biennálék érdemi elemzését egyszer elvégzi valaki, komoly tanúságot nyerhet közelmúlt éveink szellemi állapotáról is.

Nos, hogy mit is jelent az angyal?

Erről ifj. Gyergyádesz a kiállítás időtartama alatt és után egész előadássorozatot szervezett, időnként maga mellé társul hívva egy lutheránus lelkészt, illetve művészeket, állítólag sajnos, kevés érdeklődőt vonzva. Pedig az angyalok szerepe minden bizonnyal ma is világszerte sokakat foglalkoztat, ha például az amerikai Bristol Works Inc. számára 2008-ban megérte egy olyan, kis lapokra hajtogatható, olcsó, de valószínűleg jelentős példányszámú brosúra megjelenítése – amit aztán nemrég a Harmat Kiadó magyarul is megjelentetett, és egyházi könyvesboltokban kapható. Ennek *10 kérdés és válasz az angyalokról – Az igazság Isten hírnökeiről* a címe, és a következő témákkal

Fotó: Bahget Iskander

foglalkozik. Miért a nagy érdeklődés? Az angyaloktól kell lelki útmutatást várnunk? Van az angyaloknak testük? Angyalok leszünk a mennyben? Mindenkinnek van őrangyala? Szabad-e angyalok látogatására számítanunk? Az összes angyal csodálatos és kedves? Az angyalok új vallást alapítanak? Boldoggá tesz minket az angyalokkal való találkozás? Jó-e tegező viszonyban lenni az angyalokkal? Jézus maga is csak egy angyal?... És így tovább. Az egyes témákat aztán a kérdezz-felelek formát alkalmazva szerencsére „A Biblia szerint” című kis részfejezetekben, a különböző próféták, apostolok ó- és újszövetségi írásaiból is vett idézetekkel hitelesítve válaszolja meg. Elgondolkodtatót ennek a témakörnek az ilyen naiv hiedelmekre és az azokra adott egyszerű válaszokra épülő módszere, különösen a kecskeméti kiállítás anyagának – a művészek ismeretanyagának – a tükrében.

2013 áprilisában jelent meg különkiadásban, mintegy j'accusé-ként, Dávid Katalinnak *Egy keresztény értelmiségi Európára néz* című tanulmánya (Szent István Társulat, Budapest, 2013), amelyben a rá jellemző bölcs határozottsággal nyilvánít véleményt a szekularizálódó Európa pusztulásának ok-okozati összefüggéseiről. Ebben az írásában, természetesen kiemelt szerepe van a szimbólumkutatásaiból nyert tapasztalatainak is. „*A szimbólumok irányítják, útjelzők, azon az*

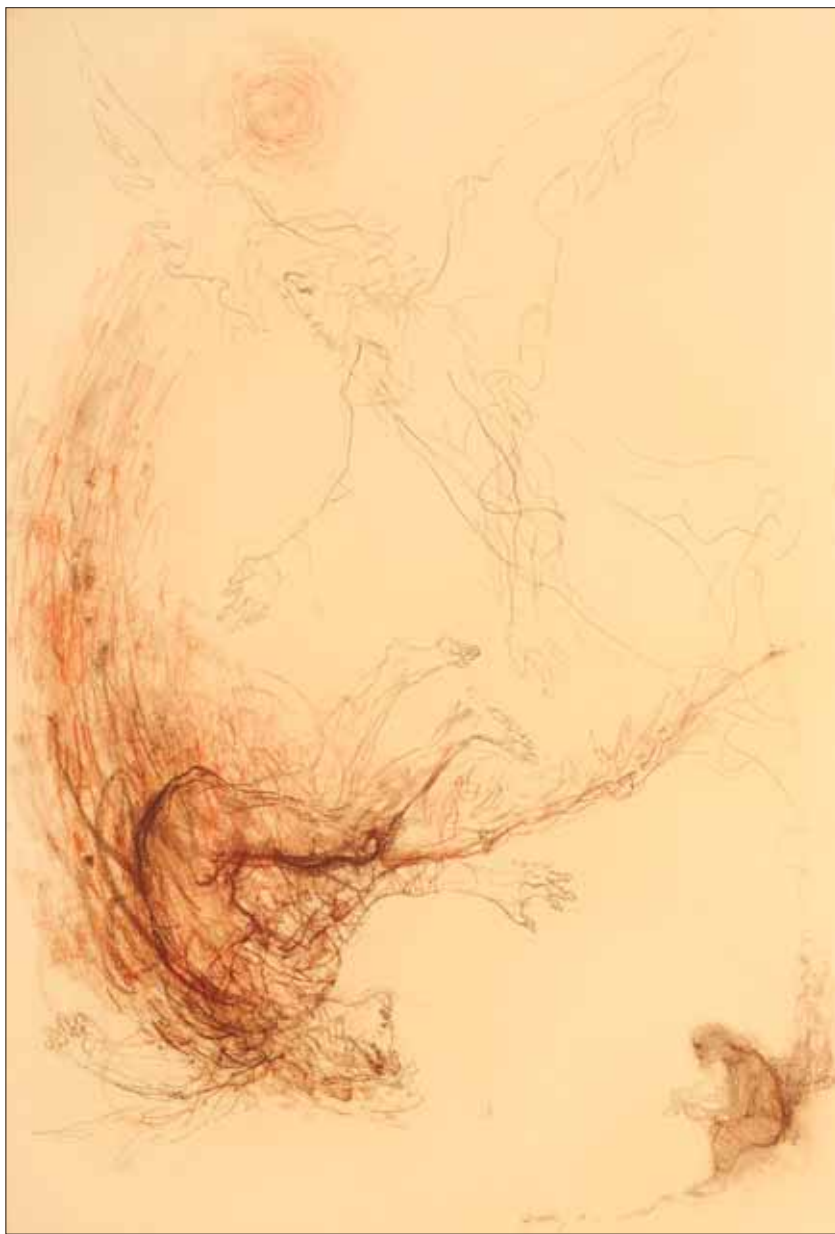
úton, amely az »én« legmélyére vezet, egyéni létünk centrumába. Ez megközelíthetetlen szimbólumok nélkül. [...] *A szimbólumokat örökségként kell kezelni. Kapjuk és to-*

A VI. Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennálé díjazott művészei

A MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA
MEGOSZTOTT NAGYDÍJA

Ardai Ildikó textilművész
Kalmárné Horóczy Margit festőművész

A ZSŰRI ERKÖLCSI DÍJA
Ruttkay Sándor grafikusművész
Aknay János festőművész
Ruczek Zsófia textilművész
Olajos György képzőművész

Fotó: Baliget Iskander

→ **Ruczek Zsófia:**
Üzenet egy angyalnak
(Emlék dédinek) /
Zsófia Ruczek: Message
to an Angel (Keepsake
for Great-grandma)
 [2013] *vegyes technika*
(textilnyomás, szövés,
gobelin), szék /
miscellaneous
techniques (textile
printing, weaving,
gobelin), chair

vábbítjuk, új interpretációkkal gazdagítjuk [...] valójában életünk minden fontos mozzanatában jelen vannak. De szerepük van a hétköznapi érintkezéseiben, a megszokott gesztusokban, egy kézfogásban, egy ölelésben, vágyainkban, reményeinkben, örömeinkben: mindig segítően vannak jelen. És nagyon lényeges, hogy világunkban a szimbólumok az ember kizárólagos tulajdonai. [...] csak akkor működik és hat, akkor egzisztál, akkor élő valóság, ha felfogják értelmét, vagyis ha megértik azt, amire a jel mint látvány utal.”

S ha most nem merülök el a szimbólumvesztés folyamatának szomorú tapasztalatairól írott megrázó és felrázó további sorokban, annak néhány mű az oka.

Mert így utólag, mégiscsak válogattam néhány, nekem *szellemiségében és megoldásmódjában* – mert a festőt, a szobrászt, a grafikust, a textílist, a hímezőt, és az újszerű anyagokkal babráló mestert külön is tisztetem – vonzó, szép, tartalmában is hiteles élményt nyújtó alkotást.

Nagyra értékelem az évek óta a kemény, a kéz bőrért smirgliző szizálfonalból lágy szárnyuhanást idéző Arday Ildikó *Gábrriel* című művét. Madarassy István rézlemezből hajlékonyra formált, időtlen komolyságot sugárzó *Gábrriel arkangyalát*, akit nem csupán a lábai alá helyezett égkek színű üveg tesz földöntúlivá, hanem a teste mellé éppen lesimulóban lévő szárnyai idézik a Máriának hozott angyali üzenet finom érintését. Aknay János kisméretű akrilképét szemlélve, sok egyéb gondolat is felsejlik az emberben. De a két egymásba fordult emberi arc profiljait befoglaló keretek fej-kontúr, konkrét, egyértelmű színeivel mintha az emberi-isteni kettősségre is utalna – s mintha ez lehetne éppen az emberben is az angyali. Varga József Zsolt egy olyan rettenetes elhagyatottságú, magányba süllyedt ember – talán – angyal általi megmentésére utal hideg-rideg festményén, amiről Jung pszichológiai tanulmányaiban olvashattunk. A hitet magukban a népi vallásosság tisztaságával megőrző embereknek állított emléket a különös installációt alkotó Ruczek Zsófia. *Üzenet egy angyalnak (Emlék dédinek)* című, többféle részlemből – hímezésből, gobelinből és egyebekből – összerakott kompozíciója egy olyan személyt idéz meg, éppen jelenlétének hiányával, aki lehetett az övéi számára, mondjuk a békességet hozó és azt

← **Ruttkay Sándor:**
A bukás (Ikarosz) /
Sándor Ruttkay:
The Fall (Icarus)
év nélkül, papír,
pasztell / no date,
paper, pastel
 [100x70 cm]

Fotó: Bahget Iskander

igaz. A művész e könyvben lévő rendkívüli finomságú, drámai történetű rajzai és képei hitelesen bizonyítják, hogy minden modern formai csábítás ellenére, ő nem csak megőrizte, de érti is a jelek fontosságát. A bienále meghirdetett címéhez legközelebb állt például Zalubel István *Jákok álma* című festménye, nem csak azért, mert ez a bibliai történet első olvasatra valóban olyan könnyen felfoghatóan mesészerű, amilyenek az angyalok az emberek képzeletében. Az alkotó azonban a vizuális látásmódtól ma már szinte telített szem számára nyújt a fotó, a rajzfilm vagy az elektronikus képalkotás impulzusaira reflektáló festői képet. A grafikai mesterségbeli tudás és a gondolat megidézésének szépsége miatt figyeltem fel Ruttkay Sándor *A bukás* (*Ikarosz*) című alkotására. Kétségtelen, hogy Kondor Béla, illetve Szalay Lajos stílusától ihletett felfogású mű, profi megvalósításban.

Végül visszatértem Szabó Marianne szeráfiához.

Ő ugyan egyszerűen csak angyalnak nevezte, hátha a közönség így könnyebben megérti az üzenetet. De meg lehet-e érteni egyáltalán ismeretek nélkül bármely művet?

Szabó Marianne ezt a hatszárnyú lényt választotta az ő saját üzenetének szépséges megfogalmazásul.

Zalubel István:
Jákok álma /
István Zalubel:
Jacob's Dream

[2013]
fá, olaj / wood, oil
[95x55 cm]

jelentő angyal. Megdöbbenő egyszerűségével és a képfelületébe rejtett apró mintaüzeneteivel hívta fel a figyelmemet Kalmárné Horóczy Margit alkotása, az *Ünnepe*. A vastag barnás fakeret régi parasztbútorok kézbe simuló, lekerekített formáira emlékeztet, sejtetve, ez a művész nagy hagyományok ismerője lehet. A Kecskeméten élő és író Balanyi Károly róla éppen elkészült kismonográfiájából tudtam meg, sejtésem

→
Varga József Zsolt:
Érintés /
József Zsolt Varga:
Touch
 [2009]
vászon, olaj / linen, oil
 [100x80 cm]

Madarassy István:
Gábrriel arkangyal /
István Madarassy:
Archangel Gabriel
 [2013] *vörösréz lemez,*
üveg, magasság:
126 cm / copper plate,
glass, height: 126 cm

Fotó: Balget Islander

Tudjuk, hogy az angyalok Isten követői, olyan szellemi lények, akik a teremtet és a Teremtő világa között, azaz a földi és az égi világ között róják végtelen közvetítői útvonalat, de kik a szeráfok? Ó, mily csodálatos dolgok is vannak égen és földön! – mondhatnánk mindazon, szellemi életünk gyökereit kutató, lelkes és máig is elragadtatott kutatókkal, akik elmélyülhettek a „minden titkok” kutatásában! Például az a 6. század elején élő Pszeudo-Dionüsziosz Areopagitész nevű szerző, akinek *Az égi hierarchiáról* című műve – természetesen a korszakok szemlélete alapján – meghatározta a középkortól kezdve a művészetben elterjedten használatos „szereplők” helyét. Ez a könyv az angyali rendek természetéről és rendeltetéséről szól, ebben három-három rendre osztja az angyalokat (ezek között vannak a szeráfok is) abból a célból, hogy segítsék az isteni jósnak az alacsonyabb rendű lények felé közvetítését, főként azért, hogy elvezessék azokat egyfajta istenszemlélés megértéséhez. Ezért, hol tűzben, hol a léghen, hol lovagi páncélban, az öke-resztényeknél még szárnyak nélkül, majd a 4. századtól szárnyakkal ábrázolták őket. Az angyalok sokaságában a kerubok és a szeráfok talán a leglégiésebbek. Elsősorban a meg nem fogható, de az ember által is megélt dolgok közvetítői. Olyanoké, mint a zene hangjai vagy az emberi élet vége utáni állapotban lévő lélek Istenhez vivői...

Szabó Marianne, aki régóta készít különböző sejtelmes és mesébe illő kompozíciókat papírból, most ebben a szeráfban fogalmazta meg szeretett férjének az emlékét. Mert lehet ez a testté formázott, de lényegét tekintve mégis testetlen lény Makovecz Imre lelke, aki egy ifjú alakjában felfelé repül, rövid, hullámos, szőke haját a láthatatlan szél simítja ki kerek, kék szemű arcából. Lehet maga, a még itt a földön maradt „küldő”, hiszen a minden földi lényegtől megszabadult mezítlásbas testet alul mintha egy alig látható szoknya széle borítaná, az „itt is vagyok/veled vagyok” lélekállapota... De lehet magának az Istenhez, az égihez tartó repülésnek mint a „szárnyalás” légi sebességét a testhez lapuló szárnyakkal is segítő szimbóluma. A szellemnek a valóságos életben is létező, a földi dolgokon felül- és kívül-emelkedésének a jelképe. Az átmeneti realitásnak a megfoghatatlanság irrealitását

Fotó: Balget Islander

jelképező szellem maga. Folytathatnánk, kiből milyen hatást váltott ki Szabó Marianne titokzatos *Angyala*. Hiszen, amint tudjuk, mégis csak mi, emberek teremtettük meg a magunk szimbólumait...

A katalógusban is olvasható az a Makovecz Imre által egykor egy rajzlapra vázolt gondolat, amelyet a temetésén, 2011. október 8-án, Nagy Ervin építész barátja idézett: „Az angyal tükörbe néz. Önmaga képe mered rá, bár az a dolga, hogy átlásson. Tudja, hogy a fonszor mi lehettünk valaha. Angyalképének oka és titka. Nekünk reményünk, hogy a fényben lássunk, de hogyan nézhetne vissza a tükör, hogy ne mutatná végre egyszer angyalok arcát, hanem a miénket.”

DVORSZKY HEDVIG
 művészettörténész

(VI. Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennále – Angyalok. Kecskeméti Katona József Múzeum – Cifrapalota, Kecskemét, 2013. március 14–május 19.)

Zene

A 10 éves TypoSzalon jubileumi kiállítása a Vízivárosi Galériában

■ A Vízivárosi Galériában évek óta komoly és átgondolt kiállítási koncepció nyomán rendeznek kortárs egyéni és csoportos kiállításokat. A galéria nemcsak a képző- és iparművészet, a könyv- és grafikai művészetek, hanem a határterületek törekvéseit, legfrissebb irányzatait is bemutatja, a legújabb kifejezési formákat, a legkülönbözőbb művészeti ágak, műfajok izgalmas kísérleteit.

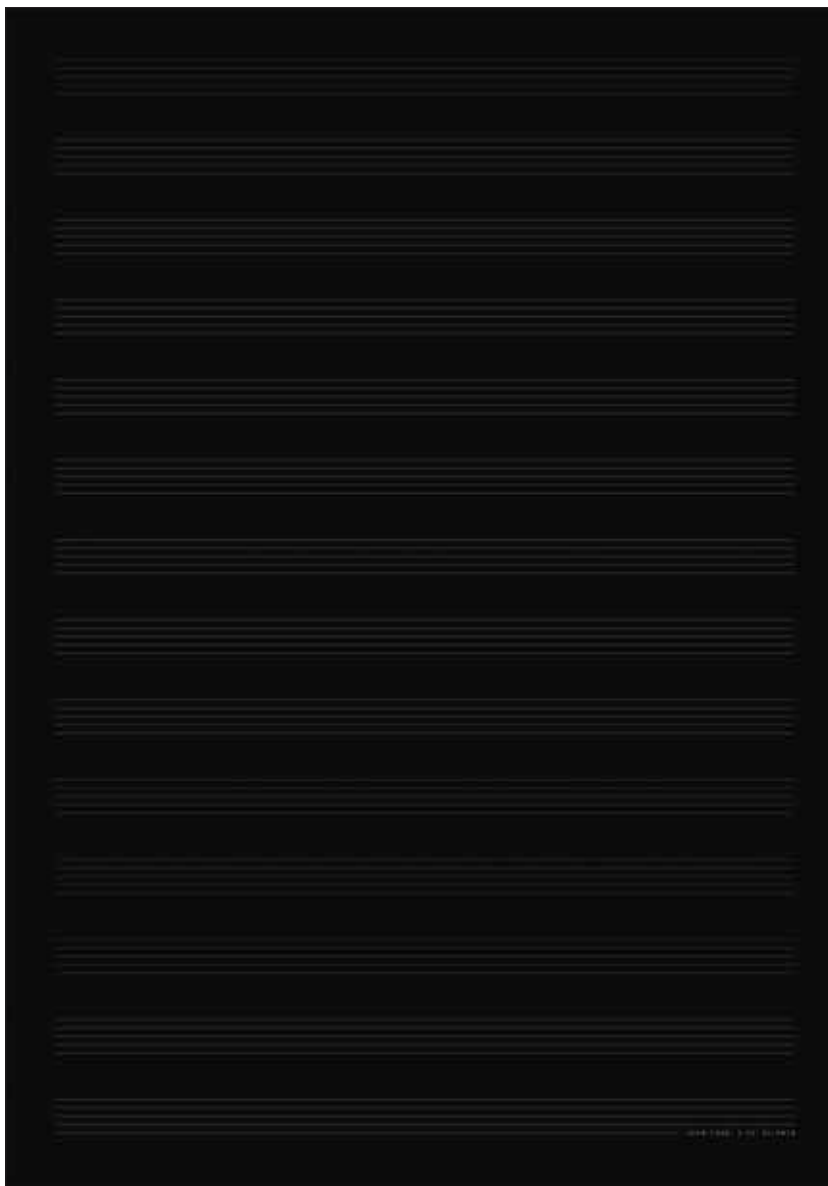
Ez év márciusában *Művésztsárságok a II. kerületben* című sorozatuk keretében a fennállásának tizedik évfordulóját ünneplő TypoSzalon mutatkozott be. Szalon, a szó nemes értelmében, hiszen magánlakásban működve igyekezett és igyekszik összefogni a művészeket – grafikusokat, tervezőket és tipográfusokat –, mintegy szakmai, informális hálót szöve közöttük.

Jubileumi kiállításuk kapcsán a TypoSzalon tagjai újabb tematikus sorozatot indítottak, ezúttal a társművészetekkel kapcsolatot építve, első alkalommal a zenét helyezve a középpontba. A korábbi, *Typochondria* című kiállítási sorozatuk már jelezte a művészek szimbolikus együtt-gondolkodásának különböző állomásait, többek között a jelek, számok, utazás témákban, egy ízben pedig Kassák Lajos emléke előtt tisztelegve.

Ebben az évben olyan 70 x 50 centiméter (álló vagy fekvő) formátumú poszterek készítésére írtak ki pályázatot, melyeket a zene, a hang ihletett, Friedrich Schillert idézve: „*A betű testet és hangot ad a néma gondolatnak*”. A beérkezett pályázati anyagból 37 művész alkotásait választották ki a kiállításra. Egyrészt mellett állítottak ki a TypoSzalon tagjai és a MOME (Móholy-Nagy Művészeti Egyetem) felsőfokú tipográfus-tanfolyamának frissen végzett hallgatói.

A pályázati kiírás témája igazi kihívás. Zene és képzőművészet sokoldalú és kölcsönösen inspiráló kapcsolata, kötődése évszázadokra nyúlik vissza. Jól is-

Rozmann Ágnes: Silence / Ágnes Rozmann: Silence
plakát / poster [70x50 cm]

Maczó Péter:
Csinadratta / Péter
Maczó: Ballyhoo
plakát / poster
 [70x50 cm]

mertek a képzőművészetben a zenéhez kötődő, viszsza-visszatérő ikonográfiai ábrázolási típusok. Mi az, amit a 21. századi művészet, jelesül a tipográfia hozzátehet e gazdag művészeti előzményekhez?

Amint a kiírásban szerepelt, leegyszerűsítve a zené-

nek 7 betűje, az ábécének 26 hangja van (J. Joubert). Ennyi jel, de megannyi variáció! Az egyik út, amelyen a művészek elindultak, a *jel* útja: a zene sajátos kódolása, a legalapvetőbb zenei jelek megjelenítése. Tipográfus számára ez kézenfekvő: a betűk helyébe kották léptek, vagy csak egy-egy hangjegy, violinkulcs, basszuskulcs. Jelek, jelek és jelek. A tipográfia alapvető eszközei is azok – jelek, és az is többnyire fekete és fehér. Mint itt a hangjegyek, kották. Talán éppen ezért ezek a poszterek a leghatásosabbak, a kevés eszközzel a legtöbbet kifejezők, melyek vagy közvetlenül, vagy jelképesen a kották absztrakt világát, a jelek szimbolikáját idézik meg. Kották és kottarészletek, vagy abból kiszakított, külön életet élő hangjegyek. És ami összeköti a zenét és a tipográfiát – a jelrendszeren túl, a fekete-fehér világon túl – a ritmus és ütem: a felület ritmikus játéka, vagy éppen a sík szigorú felosztása, markáns erővel. A zene fekete-fehér jelrendszerral elevenedik meg – a tipográfia mindezt kompozícióvá rendezi. Ebben a világban a Schiller-idézet kottaszerűvé válik (Pásztor Dániel), éppen csak a legfőbb zenei jelek jelennek meg (Vasvári Péter), vagy az *Örömdóda* kottájának fekete-fehér világát árnykép erősíti (Bornemisza Rozi).

Zene és csend: egymástól elválaszthatatlan, egyik nincs a másik nélkül. Gyönyörű, ihletadó az idézet: „...*music is done with silence and silence is full of music*”. Sokakat foglalkoztat e téma, s az emelkedett, filozofikus gondolatot a tipográfus kézzelfogható formába önti. Rozmann Ágnes *Silence* című műve a megtestestült minimalizmus, igazi telitalálat a hangjegy nélküli kottával. Ugyancsak John Cage *4'33"* extrém zenedarabjára utal Kiss László poszterén a „tacet” szó, amely szaggatottan, a háttérből alig láthatóan tűnik elő. Wágner Rita *Csendszimfóniája* a levegőben lebegő hangjeggyel, Bóza Evelin és Paul ter Wal szintén fekete-fehér *Si(l)ence* kompozíciója, a fehér hangjeggyel, a feliratban lévő hiátussal, szintén hang és csend egymásrataltságára utal. Mi az élet zenéje? Csend – olvashatjuk Vasvári László Sándor szövevényes alkotásán, amely a hangok világát és érzékelését jeleníti meg.

Tipográfusokról lévén szó, sokszor csak feliratokat, szövegeket látunk. Elrendezésük, ütemezésük olykor szabályos ritmusba rendezett, máskor zaklatott. Csak

a lényegre, a logóra koncentrálnak Tolnai Zsuzsanna visszafogott kompozíciója. Elemeire szaggatott, interferenciákkal átjárt tünékeny betűvilág jelenik meg Fábry Katalin Bartók-plakátján. Olykor az egyenként nehezebben kivehető betűk, betűtípusok látványos összképet alkotnak (Král Balázs). Maczó Péter *Csinadrattája* jókedvre derít vaskos, színes betűivel, játékos tagolásával, sajátos ritmusával. Igen attraktív, amikor a betűk nem homogén, hanem élénk vagy diszkrét mintás háttérből ugranak elő, színesen, határozottan (Szarka Judit), vagy éppen visszafogottan (Martina Roudi). Sajátos trompe l'oeil dolgoztatja meg a szemet Pócs Ádám művén.

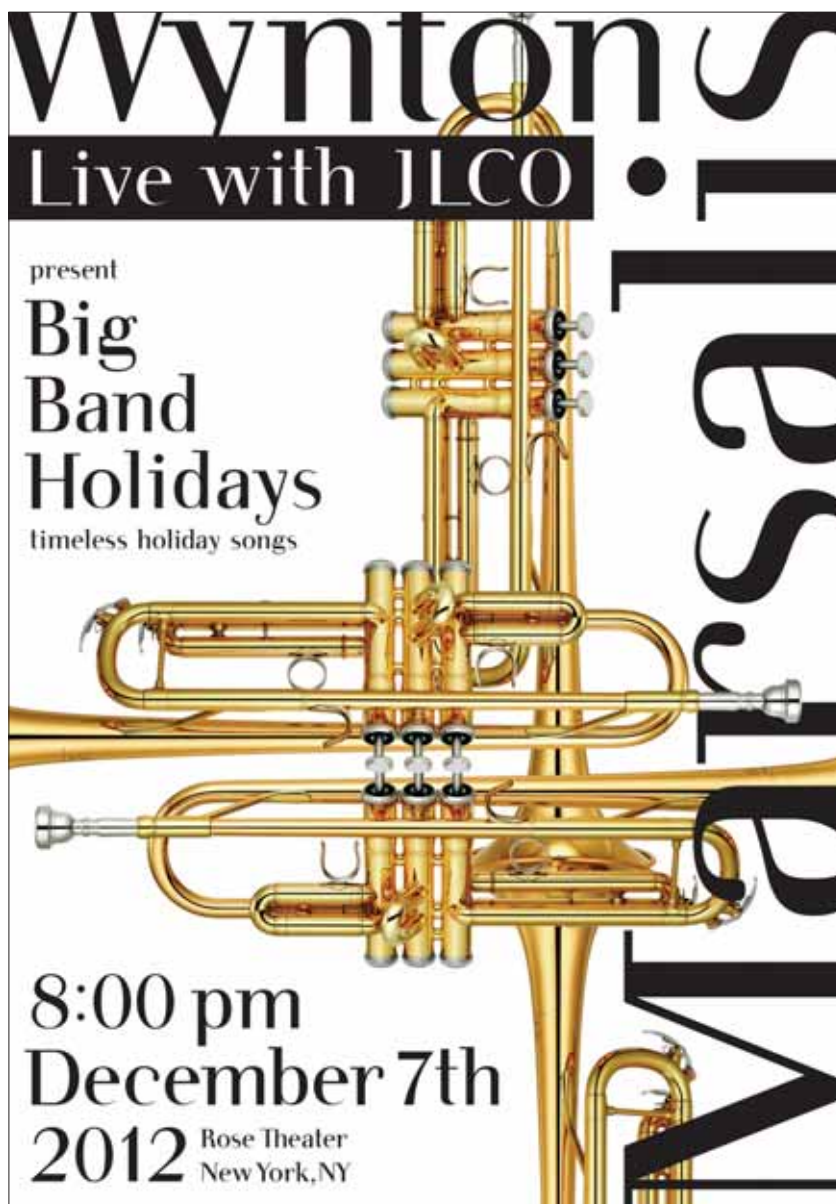
Modern korunk hangszerei és adathordozó eszközei beleszövődnek a képi világba, annak markáns elemei, részei lesznek (Tooth Gábor Andor, Pócs Ádám). A csatlakozókábel, az adatátvitel eszköze, linearitása folytán közvetlenül az írás, a szöveg megjelenítőjévé válik Riba Hilka plakátjain.

Kézzelfogható vizualitás jellemzi Kiss Flóra 'dalképét' – mely a képvers mintájára készült, zenei ihletéssel. Absztrakt életképként jelenik meg néhány gyermekének, sajátos átkódolással, amikor a kottában a hangjegyeket a művész szótagokkal helyettesíti, s a gyermekének tartalmának sajátos ívét is megrajzolja.

A színes posztereken a muzsika sokfélesége, sokszínűsége fejeződik ki. Az egymás mellé illesztett színes sávok olyanok, mintha a kottákat más jelrendszerbe transzponálták volna (Sólyom Melinda). Erőtéljes, ám egyszerű vizuális eszközökkel, vonalstruktúrával utal a zenei világ színességére Surya Djalil alkotása. Kavargóan, egymásra tolulva jelennek meg a színes hangjegyek Vincze Erika művén.

A képzőművészeti ikonográfiában hagyományos a hangszerek ábrázolása. Manapság ezekre nem sok példát találunk, vagy ha igen, azok is túllépnek a tradicionális ábrázolások keretein. Kitűnő kompozíciót épít fúvós hangszerekből Metz Géza *Marsalis* plakátja. A zongora billentyűzete absztrakt látványként jelenik meg, csak a fekete-fehér ritmikus váltakozása marad meg belőle, s a köré fonódó piros ornáms a zene megfoghatatlan élményét idézi fel (Simon Ilona).

A korábbi évszázadokban, a képzőművészetben

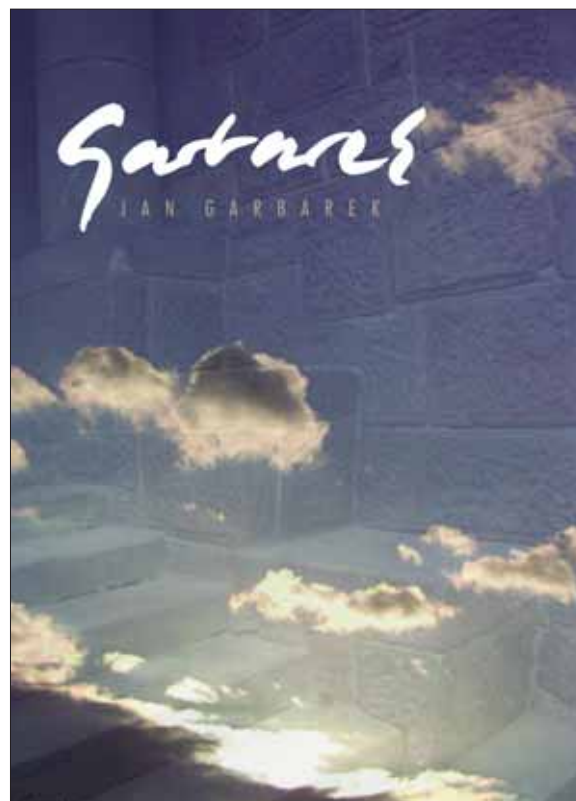
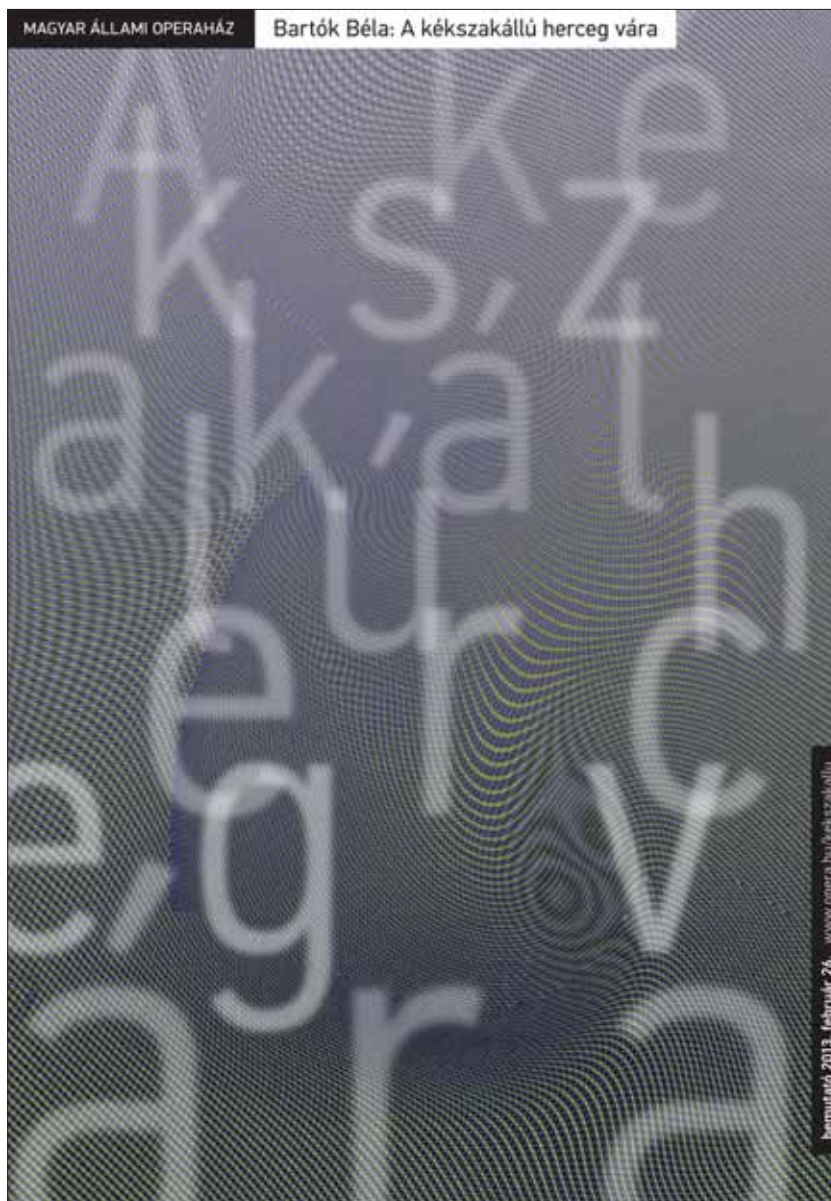

gyakran ábrázoltak hangszeren játszó figurákat is. Erre kevés példát láthatunk – Ferenczi Horváth Nóra attraktív művének egyik szereplője egy zenebohóc –, másutt kép-kivágatokban jelenik meg a zenész (Sza-

Metz Géza: Marsalis / Géza Metz: Marsalis
plakát / poster
[70x50 cm]

mos Iván). E kompozíciókban a ritmusnak ugyanúgy fontos szerep jut, mint amikor a zene egyik emblematisz figuráját színes elemekből, mozaikokból építi fel a művész (Szőnyei György: *Bob Dylan*). Az utóbbi

**Bornemisza Rozi: Jan Garbarek /
Rozi Bornemisza: Jan Garbarek**
plakát / poster [70x50 cm]

esetben a játékosság, máskor a derű, humor is jelen van (Juhász Örsi, Mátrai István).

A meghatározó művészegyeniségek erőteljes, egyéni kompozíciókat állítottak ki, mint Mátrai István *Kodály-módszert* megjelenítő plakátja, Gyárfás Gábor zenei évfordulókhoz kapcsolódó két műve (Liszt és Chopin arcú mint Janus két arca jelenik meg, míg Verdi mellképe Itália nemzeti színeiben bukkan elő). Szomorú aktualitása van az egykori Balettintézetet

**Fábry Katalin: Bartók Béla – Kékszakállú /
Katalin Fábry: Béla Bartók—Bluebeard**
plakát / poster [70x50 cm]

ábrázoló fotónak, amely kevés eszközzel, az épület jelenlegi reménytelen helyzetét mutatja be (Barka Ferenc).

Sodró erejű, magnetikus hatású és a zenéről, különösen *Jan Garbarek* művészetéről mindent elmond Bornemisza Rozi alkotása: az egymásra építkező elemek szigorú rendjét áttörik a világos lebegő foltok, mintegy lég- és felhőfoslányok: a *zene* mindent átható erejét jelképezve.

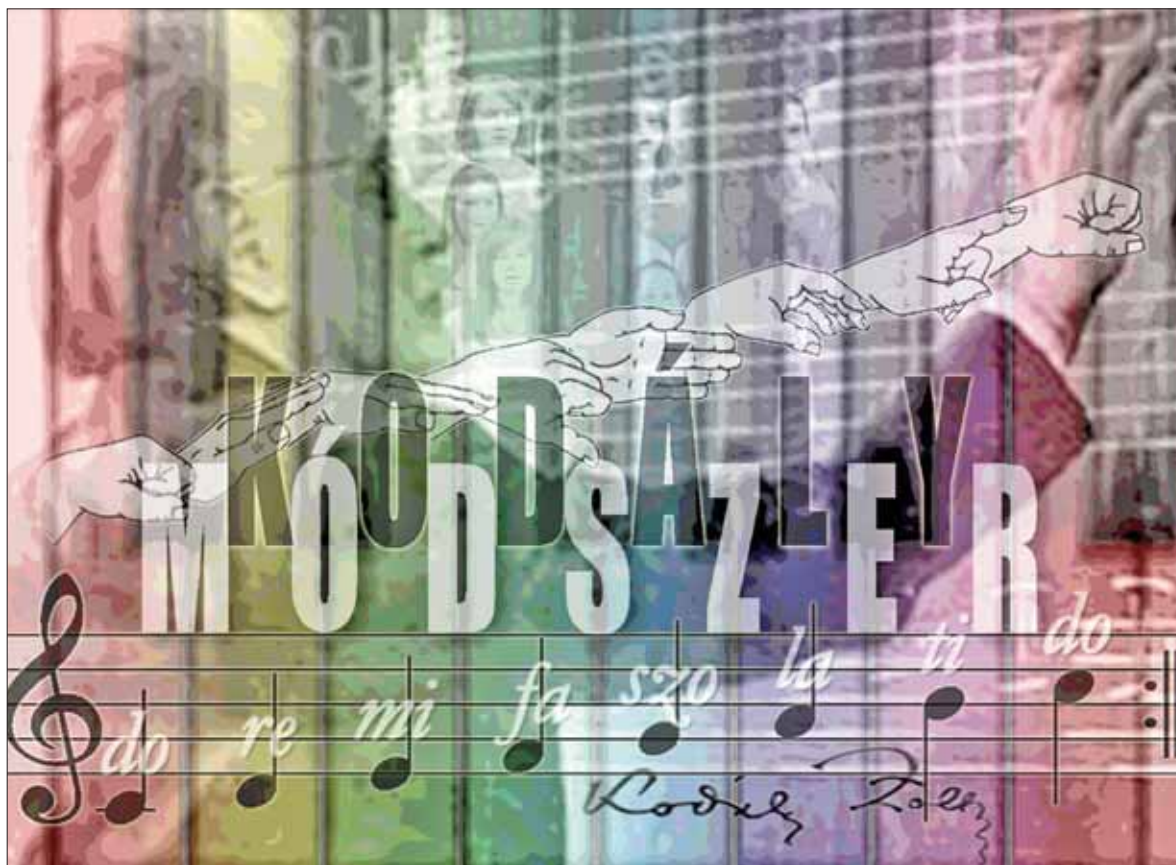
A kiállított műveknek csak egy része szól közvetlenül a zenéről, más részük konkrét eseményekhez, zenei rendezvényekhez kapcsolódik. Az utóbbiak érdekes módon nem nyújtanak olyan átütő élményt, mint azok, amik a vizualitás eszközével ragadják meg a megfoghatatlant, a muzsika világát.

Sajnos, a kiállítás rendezése hagy kívánnivalót maga után; a bemutatott művek érdekesek, sokféle elképzelést, törekvést képviselnek, de a rendezés nem követte konzekvensen a főbb irányzatokat, hanem meg-megtörte azokat. Ez viszont rontotta az összhatást, nem tette markánssá, rögtön (át)láthatóvá a főbb célokat.

HORVÁTH HILDA
művészettörténész

(Zene – 10 éves a TypoSzalon. A Magyar Tipográfusok Egyesületének jubileumi kiállítása a Művészársaságok a II. kerületben sorozat keretében. Vízivárosi Galéria, Budapest, 2013. március 7–28.)

A fotókat a művészek bocsátották rendelkezésünkre.

Mátrai István:
Kodály-módszer /
István Mátrai:
The Kodály Concept
plakát / poster
[50x70 cm]

A betű poézise

Roswitha Geyer keramikusművész kiállítása
a kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdióban

→ **Roswitha Geyer:**
R betű /
Roswitha Geyer:
Letter R

[2012] *sómázás*
samottos kőcserép,
magasság: 56 cm /
salt-glazed stoneware
with chamotte,
height: 56 cm

■ Roswitha Geyer kerámiáiból ez év április 16-tól május 15-ig rendeztek kiállítást a kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdió kiállítótermében. Katalógusa előszavában azt írtam: az ismeretlenségből bukkant elő, és máris érett művészre valló művészeti és technikai felkészültséggel. Ő nem a megszokott úton jutott el idáig, hanem kitartó, szívós munkával, önképzéssel alapozta meg tudását, miután egy sikeres pályát már befejezett. Diákkora óta művész szeretett volna lenni, de szülei nem engedték művészeti iskolába.

Önéletrajzában így ír erről: „1948-ban Linzben születtem. 1975 és 2000 között távol-keleti államokban dolgoztam mint divattervező és cégvezető saját nemzetközi divat-nagykereskedelmi vállalatomban. Eközben Kínában Csianghszi tartományban és Koreában mindig újra és újra meglátogattam az ott működő kerámiagyárakat, és megérintett a földből készült tárgyak varázsa. Mintegy tudat alatt felkeltette bennem a vágyat ezen anyag iránt. 2001-ben autodidaktaként elkezdtem komolyabban tanulmányozni a kerámiamesterséget, és kísérletezni kezdtem, hogy az anyag szépségét és kifejezési formáit megtapasztaljam, kvalitásainak tulajdonságait megértsem, és alkalmazzam. 2002-ben kerámiaműhelyt szereltem fel. 2001 és 2008 között kerámiakurzusokon neves művészekről tanultam, 2008-tól Kecskeméten Schrammel Imre magánművészeti iskolában. Kecskemét a kortárs kerámiaművészet magyarországi centruma, melynek nemzetközi hírneve van. Ebben a műhelyben a világ minden tájáról dolgoznak keramikusok, akikkel megismerkedve tapasztalatot cserélünk. Különböző kísérleteket folytattam itt, olajrakuval, fűrészpóros és gödörkemencével stb. Az utolsó években főleg sómázás égetéssel próbálkoztam. Munkáimat agyagból, porcelánból és bronzból valósítottam meg. Valamennyi munkám unikát.”

Műveinek jellemzői: a nagyvonalú monumentalitás, melyben a méretnövelés ígérete is sejthető. Betűkből indult ki, ezekből a mindannyiunk által unos-untig

Fotó: Áment Gellért

ismert jelekből, melyekből ügyes kézzel költői formákat teremtett. Ezek a felfelé törekvő, nyugodt belső formákkal és néha szeszélyes kontúrokkal megjelenő

Fotó: Áment Gellért

kerámiák a rideg, száraz betűkből természeti alakot csaltak elő. A kiállításon szereplő tárgyak 40–70 centiméter magasak, legtöbbjük sómázás samottos kőcserép, de néhány bronz is látható köztük. Érdekes, hogy a bronzalkotásait ugyanazzal a módszerrel mintázta, mint a kerámiákat. Tiszteletre méltó az a következtetesség, mely a tárgyait jellemzi. Egységes gondolat szülte őket, közben nem kalandozott másfelé, hanem egyik betűtípust követte egy másik, mégsem unalmasak alkotásai. Meglepődhet a néző, hogy a hétköznapi, közönséges ábécéből ilyen lírai költészet születhet. Felismerhetők a betűk, de az elcsépeelt vonalaik átlényegülnek, amint azt az egyre ritkábban használt kézírás esetében is tapasztalhatjuk. Külön kiemelem a színek használatát munkáin. A színezőanyag nem a megszokott mázburkolat, bevonat a for-

Fotó: Áment Gellért

Roswitha Geyer:

A betű /

Roswitha Geyer:

Letter A

[2012] sómázás
samottos kőcserép,
magasság: 79 cm /
salt-glazed stoneware
with chamotte,
height: 79 cm

Roswitha Geyer:

X betű /

Roswitha Geyer:

Letter X

[2012] sómázás
samottos kőcserép,
magasság: 38 cm /
salt-glazed stoneware
with chamotte,
height: 38 cm

Roswitha Geyer: K betű
/ Roswitha Geyer:
Letter K
 [2012] sómázás
 samottos kőcerép,
 magasság: 34 cm /
 salt-glazed stoneware
 with chamotte,
 height: 34 cm

mákon, hanem az anyag kapillárisain hatol a felszínre és oldódik fel a sómáz üvegjében. Ezáltal a formák szerves, azt hangsúlyozó része marad, csupán a kontúrokon, az éleken rajzol erősebben, ezzel fokozza a kerámiák lendületét.

Roswitha Geyer: W betű / Roswitha Geyer: Letter W
 [2012] sómázás samottos kőcerép, magasság: 71 cm /
 salt-glazed stoneware with chamotte, height: 71 cm

Nagyon örülök, hogy a művésznő nálunk rendezte bemutatkozó kiállítását. Meggyőződésem, hogy hamarosan hazájában, Ausztriában is komoly sikereket ér el.

SCHRAMMEL IMRE
 keramikusművész

Roswitha Geyer: SK betű / Roswitha Geyer: Letters SK
[2012] sómázás samottos kőcserep, magasság: 53 cm /
salt-glazed stoneware with chamotte, height: 53 cm

(Roswitha Geyer *A betűk költészete* című kiállítása. Kecskeméti Kortárs Művészeti Műhelyek – Nemzetközi Kerámia Stúdió Kápolna Galériája, Kecskemét, 2013. április 16–május 15.)

Roswitha Geyer: W betű / Roswitha Geyer: Letter W
[2012] bronz, magasság: 43 cm / bronze, height: 43 cm

„A bábu hangszer mozgatója kezében”

Grosschmid Erik bábtervező

↗
Grosschmid Erik:
Festett maszk (Hans
Christian Andersen –
Zalán Tibor: A kis hab-
leány. Bóbita Báb-
színház, Pécs, 2013.
Rendezte: Veres András)
/ Erik Grosschmid:
Painted mask (Hans
Christian Andersen –
Tibor Zalán: The Little
Mermaid. Bóbita
Puppet Theatre, Pécs,
2013. Directed by
András Veres)

■ Grosschmid Erik, a Kecskeméten élő báb-, díszlet- és jelmeztervező, szcenikus, kapta 2013-ban a Blattner Géza-díjat, amely kiemelkedő bábművészeti tevékenység elismerésére adományozható. A bábművészek e díjra méltán büszkék, hiszen az 1910-es években, Münchenben festésetet tanuló, majd 1925-ben Párizsba utazó, és ott bábszínházat építő Blattner Géza alkotói hatása kiterjedt az egész európai bábművészetre. A bábművészet megújítójaként a 20. század első felében ő teremtette meg a saját műfaji törvényszerűségeit érvényesítő avantgárd bábszínházat. A bábművészek körében az egyetlen állami kitüntetés Blattner Gézáról való elnevezése egyszerre képviseli a bábos műfaj tradícióit és folyamatos megújulását.

Grosschmid Erik: Festett maszkok (Joó Katalin – Hatházi András: Vitéz Kukoricza János
históriája. Vojtina Bábszínház, Debrecen, 2006. Rendezte: Rumi László) /
Erik Grosschmid: Painted masks (Katalin Joó – András Hatházi: The Story of John Corn,
the Hero). Vojtina Puppet Theatre, Debrecen, 2006. Directed by László Rumi)

A bábtárgy mint hangszer?

Grosschmid Erik címben idézett gondolata művészi érzékenységét fémjelzi. A maga választotta művészeti ágat, a bábművészetet mélyen tisztelő, az általa alkotott műalkotás lételméletét értő, a bábu funkcióját ismerő és elfogadó alkotói hozzáállásról vall a művész metaforában fogalmazott állásfoglalása. E tervezői hitvallásról, a művészi alázatról, a mesterség (bábtervezés és -készítés) minőségi praxisáról, a lelkesültség mélységeiről tanúskodnak alkotásai.

Az elmúlt ötven év vizuális alkotói perspektívája a magyar bábművészet képi diskurzusában progresszív burjánzást, az elmúlt öt-tíz év pedig a vizuális határok szétfeszítését hozta. E művészi folyamatnak Grosschmid Erik az egyik meghatározó alkotója. Ő a magyar bábművészet azon generációjához tartozik, amelynek tagjai az 1990-as évektől a jelenleg működő bábszínházi műhelyek kialakulását generálták, az ezredforduló új szellemű, mesterségbeli igényességet felvállaló, tervező-bábkészítő alkotócsoporthoz tartoztak, a társművészetek bábszínpadra va-

ló beemelését szorgalmazták, a technikai fordulat esz-köztárának színpadon való alkalmazását felismerték. Grosschmid Erik közel két évtizedes életművével szorgalmazta és szolgálja azt a mára már kialakult helyzetet, ami gazdag, sokszínű látványköltészetté szélesítette a magyar bábművészet képi világát. Bábszínpadjain egy időben van jelen a téri dimenziókkal való kísérletezés, a mechanikai szerkezetek bravúros használata, a bábu és bábosának egyenrangú szférába való emelése, a vizuális konvenciók színpadi átértékelése, az egyéni vizuális nyelvre való törekvés. Jelenléte a mai bábos palettán markáns perspektíváját adja korunk színes, izgalmas, folyamatosan megújulni képes bábművészetének.

Az út, amin Grosschmid Erik végig járt, egy váratlanságból, egy kapott impulzusból, a rácsodálkozásból kezdődött, s a kézművességen, tapasztalatszerzésen, számtalan kísérletezésen keresztül vezetett el a tudatos bábszínpadig. Ő tényleg felfedezte magának a színpadon élőlényt helyettesítő és képviselő tárgyat,

a bábót. Még a kilencvenes években karcolódtott belé a felszabadult játékosság a formákkal, a színekkel, az anyagokkal.

Vallja, hogy a színházat az ember az embernek közvetlenül készíti. A szobrász, a festő másképpen kezeli az anyagot, mint a színházi létben gondolkodó alkotó. Itt a percepció teljesen más szinten indul be. Embert lát maga előtt, még akkor is, ha a báb látványa váltja ki belőle ezt az élményt, ha a „szellemet” hordozó báb van jelen. Neki a színház a kapcsolatteremtés terepe, a bábszínház pedig az anyagból kifejtett Ige. Az Ige a színész és a báb között létezik, e kettő hozza ki egymásból a lényegét. Mint tárgyalkotó művész viszont úgy gondolja, hogy nem elég kicsalnia az Igét az élettelen tárgyból. Neki úgy kell a bábút és terét kitalálnia, hogy ezek a nézőhöz az Igét képesek legyenek eljuttatni.

A színház alkalmazott és társas műfaj, közösségben lehet igazán hatékonyan alkotni benne. Grosschmid Eriknek ez adja a biztonságot, a referenciát, művé-

Grosschmid Erik:
Bunraku típusú bábok
(Bartal Kiss Rita: Álom-
járó testvérek. Vojtina
Bábszínház, Debrecen,
2006. Rendezte:
Bartal Kiss Rita) / Erik
Grosschmid: Bunraku-
type puppets (Rita
Bartal Kiss: Dream-
walk. Vojtina Puppet
Theatre, Debrecen,
2006. Directed
by Rita Bartal Kiss)

Grosschmid Erik: Kesztyűs bábok (Heltai Gáspár – Veres András: Egy rókáról és egy farkasról. Vojtina Bábszínház, Debrecen, 2006. Rendezte: Veres András) / Erik Grosschmid: Glove puppets (Gáspár Heltai – András Veres: Of a Fox and a Wolf. Vojtina Puppet Theatre, Debrecen, 2006. Directed by András Veres)

szetének alappilléreit. Vallja, hogy a folyamatos teremtetéshez a legoptimálisabb közeg a csapatban való alkotás. A közös diskurzusok során kialakított koncepciók és ezek képi struktúráinak expresszív vázlata dinamikát, belső hajtóerőt biztosít számára. Inspirálja a színpadi világ tárgyi attribútumainak megszületéséhez vezető úton a művészi kompromisszum, az alkalmazkodás, a rendezővel, a dramaturggal, a zeneszerzővel közös technikai és szcenikai „ötletelés”.

Heinrich von Kleist szerint a báb a tudat és emberi mozgás nélküli matéria, a színészi testet nélkülöző pusztá szerep, melynek korlátozott létmódja éppen az illúzió kívüli valóságra kérdez rá. A bábnak nincs arcjátéka, testi tünetei, amelyekből ki tudnánk olvasni pszichológiai folyamatait, s ezért mechanikus „holt matéria”. Kleist a bábu ebben rejlő tökéletességét hangsúlyozza, és „reflexiótól mentes gráciának” nevezi.¹ Tehát a forma tervezője az, aki reflexióval él, s megteremti a kétszintű képi reflexió lehetőségét: a báb plasztikus formáját, és a báb és bábozó által akciókban életre hívott drámai alakét, a karakter élményét. A bábok megmozdulásukig anonim formák, létrejöttük pillanatától alkotójuk által meghatározott,

kész karakterek. Minden bábu komponált, letisztult lényeglátás, időbeli-térbeli sűrítés, természetéből és plasztikus formájából adódó immanens mozgás, és mozgathatóság, antropomorf és szimbolikus jelentésréteg. Lételemük a metaforikusság. Grosschmid bábjai mindezeket tudják, élik, képviselik. Együtt van meg bennük a misztikus réteg, a szépség iránti vágy, a kitárulkozás, a kíváncsiság, a játékoság, a kiegyezés az élet misztériumával. A bábelőadást nézők előtt a meglepetést, a meghökkentést, a rácsodálkozást kiváltó figuráival mesterségének rejtélyeit folyamatosan kutató alkotó bontakozik ki.

Grosschmid az a művész, aki ragaszkodik ahhoz, hogy a megálmodott figuráit, valamint ezek tereit maga készítse el. Anyagismerete és különböző technológiákban való jártassága összetett, szerteágazó és határtalan. Nincs olyan anyag, amit még ne próbált volna ki, legyen az papír, műanyag, fa, fém, textil vagy akár üveg. A forma kitalálása után a bábtestek technikai, mechanikai felépítésének, szerkezetének fel-

fedezése hajtja előre minden feladathelyzetben. Új konstrukciók érdeklik, s ezekben leginkább a bonyolult mechanikák egyszerű mozgathatósága. Mivel a bábok funkciójuk szerint függnek az őket mozgásba hozó bábostól, a tervezőnek tárgyának létrehozása során elsődleges kritériuma ennek mozdíthatósága. Grosschmid Erik tervezett és kivitelezett figurái bravúros technikai „tudással” lepik meg a nézőket. Olykor a bábtestbe rejtett mechanikai szerkezet működése által megidéződik a bábu atavisztikus titka, a bábu azon ősi lételeme, amikor egy csodás trükk segítségével a metamorfózis, az átváltozás misztikussága lesz látható. Az ilyen típusú bábjaival bejárhatók a holtak és a még meg-nem-születettek lélekvilága. A minden esetben expresszív esztétikum, a vizuális kultakaró mögött a vázban működő mechanikus szerkezet adja báb-tárgyainak csodáját, a szimbolikus rétegek kontextusát, a bábművészet metaforikusságának természetét.

Grosschmid Erik bábjainak van egy másik, gondatlanabb, könnyedebb, a mindennapi élet mesei, de akár

Grosschmid Erik:
Kesztyűs bábok
(Urbán Gyula: Minden
egér szereti a sajtot.
Mesebolt Bábszínház,
Szombathely, 2013.
Rendezte:
Kovács Petra Eszter) /
Erik Grosschmid: Glove
puppets (Gyula Urbán:
Mice Like Cheese.
Mesebolt Puppet
Theatre, Szombathely,
2013. Directed by
Petra Eszter Kovács)

Grosschmid Erik:
Kesztűs bábok (Hans
Christian Andersen –
Jámbor József:
Andersen-mesék avagy
A császár új ruhája.
Vojtina Bábszínház,
Debrecen, 2008.
Rendezte:
Jámbor József) /
Erik Grosschmid:
Glove puppets (Hans
Christian Andersen –
József Jámbor: Tales
from Andersen or The
King's New Clothes.
Vojtina Puppet Theatre,
Debrecen, 2008.
Directed by
József Jámbor)

valós tartományát képviselő gyűjteménye is. Ezek a figurák alkotójuk határtalan játékoságáról, gyermeklelkű kedvességéről és intellektuális humoráról tesznek bizonyosságot. Összetettségük nem a szerkezetek bonyolultságában jelentkezik, hanem a mérhetetlen formavariációban, groteszk, olykor túlzó és torzított arányaiban, részletgazdag felületeiben. A bábművészek kivívott szabadsága a képzelet határtalan megjeleníthetősége, a kifejezés szerteágazó eszköztára. Grosschmidnél a stílusok sokszínűségében is jelentkezik ez a típusú szabadság. A realisztikus, már-már naturális aprólékosság, a precíz formaadás, kompozí-

ciós szigorúság épp úgy jellemző alkotásaira, mint a vibráló tónusok, a szubjektív látásmód, a valóörök vagy akár a monokróm színek használata, a kontrasztok bátor társítása az anyagok, formák, színek és felületek megjelenítésében. Sokféle stílust létjogosultnak tartó művész ő, aki a stilizálás elvontabb, geometrikusabb, már-már a konstruktivista vizuális nyelvben való megjelenítést is magáénak vallja. A legtöbb esetben a tartalmi atmoszféra hívja belőle elő a stilizálás léptékét, magát a stílust. Az érzelmek kifejezése általános szabály számára, azonban a mindent felülíró elsődlegesség alkotói munkásságban a játékoság.

A művész bevallása szerint az ő alkotói folyamata érzelmileg két fontos állomásra bomlik. Az egyik maga a tárgykészítés és a téri dramaturgiának megfelelő látványtervek anyagokból való felépítése. Ebben a kísérletezéseket, a variációk sokaságának kipróbálását tartja a legfontosabbnak. Ekkor az idő a legnagyobb alkotóeleme tervezői és kivitelezői tevékenységének. Úgy gondolja, hogy sokszor az idő függvénye a kristályosított lényeg megtalálása. Annyi időt szán minden apró részlet megteremtésére, amennyitől egyszer csak a sok elemből észrevétlenül összeépül a tárgy, s megszületik a figura. A másik állomás az ön-reflexióé, amikor szembenéz saját plasztikus szobrá-

val, a bábuval, és átengedi az ezt életre keltő bábszínésznek. Varázsos jelenségnek éli meg, amikor tőle függetlenül műalkotása, és új entitássá változik valaki más, a színész által.

Grosschmid Eriknek az anyagok viselkedéséről szerzett tapasztalatai határtalanok. Anyagszeretete párosul a bábkészítő mesterség minőségi ismeretével. Az elmúlt két évtizedben rangra emelte a művészetet a bábszínpadon. Nem az „olyan, mintha”, hanem a minőségében kivitelezett tárgyak, díszletek, öltözetek kerülnek ki műhelyéből. Filoszalkat, hosszan gondolkodik a formának megfelelő anyagok kiválasztásakor. Kaland- és felfedezni vágyó énje mégis határozott és következetes formavilágban bomlik ki. Szeret megküzdeni az anyagokkal, s kibontani belőlük a megálmodott lény anyagformáját, valamint a legpraktikusabb szerkezeti elemeit. Az anyag viselkedési és jelentésrétegeinek megfejtése adja számára a figura végső képét. Minden anyag érdekli, amit ember kézbe vehet, kipróbálhat, viszont tudja, hogy nem fog bármit csinálni belőlük, mert az anyagnak is megvan a belső, talán szellemi törvénye. A formát belülről keresi, belülről bontja ki, a lélek felől indul, hiszen tudja, hogy eljön a pillanat, amikor bábjaival egy színész egyként alkot majd élőt.

Bábjait nem a légüres térbe helyezi, azonnal közeget, teret, kontextust ad nekik. A színpadi tér számára az ember játéktereinek egyik legnagyyszerűbbike. A bábjaihoz rendelt mozgás, hang, fény együttese adja a téri elemeinek struktúráját, a téri dramaturgia ritmusát. A csodatevés, elkápráztatás, metaforikusság minden épített teréhez természetesen szervül. A világ-felfedezés csakis játékoságon keresztül élhető meg a legtökéletesebben, ahogy bábjáiból, ez árad színpadi tereiből is.

Alkotói útja kezdetétől azt képviseli, hogy egy bábszínház működésének alapfeltétele a kézművesműhely. Feltett szándéka, hogy saját, céhes szemlélettel megálmodott, komplex tervezői és kézművesműhelyt hoz létre. Egy olyan céhes céget, ahol a színházi folyamat tárgyi, szcenikai megvalósulási lépésénél az anyagból való alkotás, a formába öntés ne okozzon semmi gondot! Technika, anyag, technológia, képzőművészeti és esztétikai minőség mind együtt legyen!

Grosschmid Erik:
Bunraku típusú báb
(Halmi Gábor: Mese
Pipo Hercegről, Pipo
lóról és Popi Herceg-
nőről. Vojtina Báb-
színház, Debrecen,
2006. Rendezte:
Micsa Mónika) /
Erik Grosschmid:
Bunraku-type puppet
(Gábor Halmi: A Tale
of Prince Pipo, Horse
Pipo and Princess Popi.
Vojtina Puppet Theatre,
Debrecen, 2006.
Directed by
Mónika Micsa)

Grosschmid Erik:
 Bábterv (Halmi Gábor:
 Mese Pipo Hercegről,
 Pipo lóról és Popi
 Hercegnőről. Vojtina
 Bábszínház, Debrecen,
 2006. Rendezte:
 Micsa Mónika) /
 Erik Grosschmid:
 Puppet design (Gábor
 Halmi: A Tale of Prince
 Pipo, Horse Pipo and
 Princess Popi. Vojtina
 Puppet Theatre,
 Debrecen, 2006.
 Directed by
 Mónika Micsa)

Három-négy éve színpadképeinek és bábjainak képi nyelvezetében robbanásszerű változás fedezhető fel. Tudatos stílusváltás és stíluskeresés ez, egy teljesen új és eddigi hol realisztikus, hol szürreális, hol expresszív vizualitása szokatlan irányt vett. A konstruktivizmus, a futurizmus stílusjegyeinek bábszínepi világán kísérletezik.

A kecskeméti Círóka Bábszínházban „nevelkedett” művész ma már Magyarország legtöbb bábszínházában foglalkoztatott alkotó, de dolgozott a Hólyagcír-

Grosschmid Erik: Bábtervek (Szász Ilona: Tótágas. Vojtina Bábszínház, Debrecen, 2011. Rendezte: Bartal Kiss Rita) / Erik Grosschmid: Puppet designs (Ilona Szász: Handstand. Vojtina Puppet Theatre, Debrecen, 2011. Directed by Rita Bartal Kiss)

kusszal, a Krétakör, a nyíregyházi Móricz Zsigmond és a Szegedi Nemzeti Színházzal is.

Évekkel ezelőtt Grosschmid Erik egy interjúban azt nyilatkozta, hogy „*a velünk született képességeink, tehetségünk szerencsés esetben találkozik az élet azon területeivel, melyekben a legjobban kamatoztathatjuk tudásunkat. A helyzetet felismerni sem könnyű, nemhogy élni vele. [...] a szerencsét felkészülten kell várni*”.²

Gratulálunk eddigi életművéhez! Felkészültségét árnyalja a 2013-ban neki ítelt Blattner Géza-díj!

LÁPOSI TERKA
színháztörténész

Jegyzetek

1. Heinrich von Kleist: A marionettszínházról. In: *A német esszé klasszikusai*. Európa, Budapest, 1981. 186–208.
2. Papp Eszter: „A szerencsét felkészülten kell várni”. *Art Limes: Báb-Tár V.*, 2007/4. 90.

A fotók a művész és az említett bábszínházak archívumából valók, közlésüket engedélyezték.

**Grosschmid Erik:
Bunraku típusú bábok
(Szász Ilona: Tótágas.
Vojtina Bábszínház,
Debrecen, 2011.
Rendezte: Bartal Kiss
Rita) / Erik Grosschmid:
Bunraku-type puppets
(Ilona Szász: Hand-
stand. Vojtina Puppet
Theatre, Debrecen,
2011. Directed by
Rita Bartal Kiss)**

Lepel és lelepleződés

Beszélgetés Kányási Holb Margit textilművésszel

Fotó: Fátol Viola

Kányási Holb Margit:
Labirintus / Margit
Kányási Holb: Labyrinth
[2008] performance,
Kis Zsinagóga, Eger,
2008. szeptember 23.
/ performance, Minor
Synagogue, Eger,
23 September 2008

■ Egy alkotó, aki az áttetsző és tiszta funkcionalitás elvét mellőzve, sajátos szimbólumokból építkezve kódol asszociációs rétegeket ideiglenes installációiba és lepleibe. Egy performance-okban otthonosan mozgó textilművész, akit nem hagy nyugodni a materialításában rögzült műtárgy jelenvalósága, ezért az anyagkészítést rituális cselekvési aktusokkal kapcsolja össze. Az idei Ferenczy Noémi-díj egyik nyertesével visszatérő motívumokról, elvonulásról és elrejtésről, valamint az ipar- és képzőművészet közötti titkos átjárókról beszélgettünk.

– Az Iparművészeti Múzeumban a Megvalósult művek 2012 című kortárs kiállításon márciusig láthattuk azt a nagyszabású installációd, amely a Torinói lepel – személyes hangú, az alkotói ént megkettőző, s a másolatokat egyben lepel mögé is rejtő – adaptációjának látszik. Mi inspirálta a Lepel-parafrázis című munkát, s hogy került a művész a halotti lepelre?

– A kiindulópontot a Rendelt út munkacímű performance-om jelentette, melyet 2009 nyarán a Vámospercs melletti Kék-Kálló-völgyben valósítottam meg. Egy füves domb tetejéről a közel negyven méter hosszú szalag – mint egy „köldökkötöző pólyaszalag” – egyenes vonalban „fut le” a völgy aljáig, s én – ma-

gamhoz szorítva a végét – legurulok vele a völgy aljára. Bebábozódva érzem meg a rám váró „kifogóba”, mely lepellé változott, s végül valaki betakarja az immár mozdulatlaná vált, befáslizott testet. A perfor-

Kányási Holb Margit: Lepel-parafrázis (részlet) /
Margit Kányási Holb: Shroud-paraphrase (detail)
[2012] gyapjú, textilnyomat, növényi elemek,
vegyes technika, a teljes méret: 400x110x30 cm /
wool, textile print, plant elements,
miscellaneous techniques, full size: 400x110x30 cm

Fotó: Áment Gellért

mance címe is átalakult közben: *Lepel (Rendelt út)* a végleges változat.

A performance-aimban szereplő tárgyak az akcióban feltöltődve gyakran előhívják egyfajta folytatást is, nélkülözve a személyes jelenlétemet, mintha az idő munkáját végeztetnék el velem új tárggyá rögzülésük közben. A lepel témájához érve nem kerülhet meg a *Torinói lepel*, mely szakrális reliktum és textiltörténeti emlék egyszerre. Sokáig gyűjtöttem a bátorságot, mire megszületett ez a kettős lengővászon, az alsó, rejtőzködő textílrész formái jegyeiben idézi meg a híres relikvia hajtásait, arányait, képi részleteinek szerkezetét – a kvázi belső lenyomathoz a performance-om

Kányási Holb Margit: Szárnyak (részlet) / Margit Kányási Holb: Wings (detail)

[2005] *installáció; gyapjú, fonal* / *installation; wool, thread*

Fotó: a művész archívumából

Fotó: Sulyok Miklós

Kányási Holb Margit:

„....most tükör által homályosan, majd színről-színre” (Homokóra) / Margit Kányási Holb: 'For now we see in a mirror dimly, but then face to face' (Sandglass)

[2006] *gyapjú, növényi elemek, nemez / wool, plant elements, felt* [200x120 cm]

egyik képkockáját használtam fel. A nézőhöz közelebb eső, felső textília szelvényes tagoltságában a fel-tárások, ásatások mozzanataira utal, amikor különböző rétegeken átjutva végre szemben találjuk magunkat a keresett dologgal: a titokkal (?), de legalábbis azzal a látvánnyal, amely új értelmezési tartományokat nyithat meg.

– *A monumentális Lepel-parafrázishoz kapcsolva ennek az akciónak a videodokumentációját is bemutatták a kiállításon, de nem ez volt az első alkalom, hogy egy iparművészeti tárgyhoz alkotói kommentárként is értelmezhető performance-ot társítottál. Mintha a saját tested anyagokkal való kapcsolatba lépését elemző rítusokat látnánk. Mi motiválja ezeket a mozgóképi értelmezéseket?*

– A tárgytervezés, s ezen belül a textiltervezés nemcsak a funkcionalitás, a konstrukció, hanem a jelentés,

Kányási Holb Margit: Lepel (Rendelt út) / Margit Kányási Holb: Shroud (Destination)

[2009] *performance, Kék-Kálló-völgy / performance, Kék-Kálló-Valley*

a kifejezés oldaláról is körbejárásra készíti az „alkotót”, amikor az tervezésre szánja el magát. A tárgyak jelentésrétegei, azok összetettsége több évtizede folyamatosan foglalkoztat. Az élet fordulópontjainak rituális eseményeihez kapcsolódó kellékek – elsősorban a textilek – sűrű, szimbolikus tartalmát szeretném megmutatni egy-egy cselekvéssorban. A közös

emocionális tudás megelevenítéséhez a személyes részvételekre is szükség van, melyre a kifejezés kényserének engedve vállalkozom.

– *Mennyire tartanád vállalhatónak akár a „performance-művész”, akár a „képzőművész” jelzőt, amiatt, hogy az általad végzett tevékenység sokkal inkább személyes hangon, műcentrikusan történik, s kevésbé a funkcionalitást szem előtt tartva? Van egyáltalán igazi tétje a műfaji megkülönböztetésnek?*

– A képzőművészek között textilesnek számítanék, a textilesek között pedig olyan valakinek, aki az iparművészet és a képzőművészet határterületén mozog, illetve a textilművészet határait igyekszik a lehető legjobban kitolni. Amikor a kifejezés tárgya, tartalma, eszközei olyannyira határtalanok, mint ma, nincs jelentősége a műfaji leszűkítésnek. Mindemellett nem a funkcionális tárgypervezéstől indulva jutottam a mai tevékenységemig, hiszen főiskolás koromban is csináltam installációt, a nyírott, nemezelt objektumok is végigkísérték munkásságomat, ezzel párhuzamosan pedig a textiltárgy- és a szövöttanyag-tervezést is három évtizedig műveltem. A design és a kifejezés-központú tevékenység nem zárja ki és nem zárta ki egymást, csak az előbbi több hiányérzetet hagyott bennem.

– *Másokban pedig az hogy hiányérzetet, hogy hosszú ideje nem állítasz ki az élőhelyeden, Debrecenben, ahol művésztanárként dolgozol és alkotasz is. Mintha ezt a visszavonulást, a felkérések rendszeres visszautasítását valamifajta missziónak tekintenéd. De mi ellen vagy minek a megvalósulására irányul ez a lázadás?*

– Minden más művészeti ággal összevetve itt sajátos a képzőművészet megítélése és helyzete. Ennek vannak kultúrtörténeti, történelmi okai is; ne felejtsük el, hogy a kálvinista Rómáról beszélünk. A puritán, festetlen templomok a hangzó szónak és zenének kedveznek, s nem a látványnak. Benne van ebben egyfajta esszenciális szellemiség, de ma már anakronizmus volna kihagyni a látvány, a képzőművészet eredményeinek bemutatását a város művészeti életéből.

Az 1990-es években még nem lehetett városi galériánk. Intézmények előtere, jobb esetben díszcsarnoka, időnként ruhatára avatódott kiállítótérre. Ez nem volt zavaró jelenség az akkori kultúrpolitika számára sem, amely csak egy erős, kvázi alulról jövő, szinte

Fotó: Fátyma Viola

Kányási Holb Margit:
Kisjárom /
Margit Kányási Holb:
Small Yoke
[1995–2006] *objekt;*
gyapjú, juta, vas /
object; wool, jute, iron
[60x60x8 cm]

„civil” kezdeményezés hatására jelölt ki a Kossuth utcán egy galériaként szolgáló teret, majd egy műemlék házat, amelyet Mű-Terem Galéria néven ismerhettünk.

A „civil”, s „alulról jövő” kezdeményezésről annyit, hogy a két világháború között Debrecenben működő

Ady Társaság és a Debreceni Műpártoló Egyesület szellemi hagyományainak folytatásául 1990-ben megalakult Művészek és Műpártolók Debreceni Egyesületének közel száz (hivatásos) művész tagja indukálta a változást. Civilnek tehát semmiképpen nem volt tekinthető, alulról jövő kezdeményezésnek talán, hi-

→
Kányási Holb Margit:
Kígyó / Margit Kányási
Holb: Serpent
 [1995] *nemez; gyapjú*
/ felt; wool
 [80x80x15 cm]

Kányási Holb Margit:
Kerítés / Margit
Kányási Holb: Fence
 [2006] *objekt; gyapjú,*
pamut, faág / object;
wool, cotton, branches
 [70x68 cm]

szem nem munkált mögötte politikai akarat. A Mű-Terem Galériában kuratórium döntött a kiállítások rendjéről. Mára megváltozott a működés módja, miközben felépült az a városi modern művészeti galéria, melyet olyannyira szorgalmaztak a Debrecenben élő képzőművészek.

A lázadásom, mely inkább passzív ellenállásra hasonlít, annak szól, hogy a kiállítási lehetőségek tekintetében végre ne kettős mércével működjön a helyi hivatalos képzőművészeti kultúrpolitika, ne kelljen itthon is diszkriminációval küszködni a debreceni képzőművésznek, vagy még pontosabban: a szakmaiságot ne mellőzze, s legfőképp ne árnyékolja le a helyi kultúrpolitika. Szeretném, ha a képzőművészeti pályát választó és művelő új generációk nem hagynák el Debrecen annak jól ismert szigora miatt. Szemmel láthatóan nyitni akar a város, de ez még csak kifelé történik, s talán a hely szelleme okán saját művészei

Fotó: a művész archívumából

Fotó: a művész archívumából

előtt ezzel egy időben zárja is kapuit. Nem új keletű dolog ez; Medgyessy Ferenc mondta: „*ki kell tartani minden lekcisnylés, rosszakarát meg a mellőzések ellenére...*”

– Milyen jellegű kérdések, hagyományok és technikák foglalkoztatnak most? A közeljövőben számíthatunk egyéni kiállításra vagy performance-ra tőled?

– A rítustextilek jelentésértelmezései, a rekvizitumok szimbolikája foglalkoztat. A performance-ok és objektok sorozatát szándékozom folytatni. A *Kerékbetörés*, a *Labirintus*, az *Ágytól-asztaltól*, a *Folyton-folyvást* címet viselő performance-aim kiegészítésére ezen a nyáron kerül sor. Májusban kolléganőim közreműködésével egy akciót szándékozom bemutatni a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének székházában. A Hagyományok Háza Fő utcai kiállítótermében lesz önálló tárlatom, illetve ezt megelőzően Balmazújvárosban a *Lepel-parafraízis* című munkámat mutathatom be körbejárhatóan installálva, egy nagy belmagasságú, új építésű térben. Egy esszében, kisebb tanulmányban pedig szeretném bemutatni Debrecen jelenének és közelmúltjának azon textilművészeit, akiknek a jelentős életműve figyelmet érdemel.

ÁFRA JÁNOS
 költő, művészeti író

A *Lepel-parafraízis* című alkotás teljes méretű fotóját
 a lap 2013/3. számának 10. oldalán közzétűnk.

A szombathelyi Pittmann-gyűjtemény

Repró: Németh József

■ Szabó Vladimír *A gyűjtő* című grafikáját – persze a gyűjtemény darabja ez is! – nem használhatná a Pittmann házaspár „birtokaik” emblémájaként. Nem is használták/használják, mert nem (csak) maguknak őrzik kincseiket, mint a képen látható öregúr. Nem használhatnák azért sem, mert – bár nagyjából lezárt a gyűjteményük, különösen a 20. század második felének magyar, sokszorosított grafikai része – állandóan mozog, él. Persze nekik is vannak kedvenceik, jobban is vigyáznak rájuk, mint a gyűjteményük sokadik darabjára, de azért egy-egy lap, tárgy kibújik belőle, másikat pedig a helyére áll, helyet cserél.

Bizonyára ők az ideális gyűjtők. Olyanok, akiket a festőművész Tóth Csaba így ír le: „*A képek hatalma, a műalkotások gravitációja választja ki az alkotókat az átlagemberek közül. Ugyanígy működik a gyűjtők kiválasztódása is, csak annyiban különbözik a folyamat az előzőtől,*

hogy amíg a képalkotói talentum ismétlésre, mintakövetésre készíti a művészt, a gyűjtőben, ha meg is van a készítés, nincs olyan fokon, hogy a művész elbivatását válassza, megelégszik a képek bűvöletével, és ettől a varázstól nem képes elszakadni. Csak úgy tudja állandósítani, kiterjeszteni a delejes varázst, hogy megszerzi és birtokolja a különleges képességekkel bíró művet.”

Szerencsés gyűjtői találkozás is volt az övék. A férj elsődlegesen technikai intelligenciája és érdeklődése, a feleség képzőművészeti, irodalmi, rendszerezői, szervezői, világra nyitott alkata révén jutott el a tudatos gyűjtésig, és alapozták meg több ezer darabból álló gyűjteményüket.

Pittmann László (1943–2006) a győri Hild József Építőipari Technikumban érettségizett. A katonai műszaki főiskolát egészségi okokból már civilként fejezte be 1964-ben. Első munkahelye a Győri Közútkezelő Építőipari Vállalat volt. 1967-től 1969-ig egy szombathelyi építőipari vállalat (Tanép) építésvezetőjeként dolgozott. Eközben az ikervári nevelőotthonban óraadóként megkezdte pedagógusi pályafutását. Megszerezte a mérnök-tanári oklevelet a Budapesti Műszaki Egyetemen. 1969-től nyugdíjazásáig Szombathelyen építőipari szakmunkástanulók szaktanáraként oktatott. 1993-tól 2006-ig a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola rajz tanszékének grafikai műhelyét is vezette. A napi tanítás „kiegészítéseként” – ki ne tudná, hogy ez is oktatás a javából – rendszeresen bemutatta az iskola galériáján gyűjteményük érdekes darabjait.

Napi kenyérkereső munkáján túl is pedagógus maradt. A képzőművészet iránti érdeklődőket vonzotta személye. A belváros egyik vendéglőjének (a VAOSZ-nak) keddi találkozói (1975–1990) vezetésével kialakult a VAOSZ-asztaltársaság. Beszélgetéseik témája elsősorban az irodalom, a képzőművészet volt, de a világ dolgairól is elmondták véleményüket egymásnak. Asztaltársaságuk a szombathelyiek Kisgrafikai Baráti Körévé alakult. A rendszerváltást követően a társaság fölöszlott. Pedagógusi munka volt a nyári

Repró: Pittmann Márton

Fery Antal: Ex libris Familiae Pittmann / Antal Fery: Ex libris Familiae Pittmann
[1971] *fametszet (a Pittmann-gyűjtemény ex libriseinek első darabja) / wood-carving (the first piece of the Pittmann ex libris collection)*
[11x5,5 cm]

Szabó Vladimír: A gyűjtő / Vladimír Szabó: The Collector
év nélkül, rézkarc / no date, etching
[29x25 cm]

**Stettner Béla: Ex libris
Pittmann László /
Béla Stettner: Ex libris
László Pittmann**
[1977]
linómetszet / lino-cut
[11,5x6,5 cm]

**Kass János:
Hippocrates /
János Kass:
Hippocrates**
[1993]
rézkar / etching
[16x10 cm]

művésztelepek (a tokaji, a barcsi és a tállyai) grafikai műhelyeinek vezetése – közel két évtizedig.

Felesége, Mikó Ildikó (1945–) a Szombathelyi Felsőfokú Tanítóképző Intézet népművelő–könyvtár szakán diplomázott. Nyugdíjazásáig könyvtárosként próbálta a munkásokkal és a tanulókkal megszerettetni az olvasást. Ahogy férje a szakmunkásképzőben, ő az üzemekben és a gépipari szakközépiskolában (utolsó munkahelyén) alakított ki galériát.

Mikó Ildikó gyűjtőszenvedélye gyerekkori. Mindent gyűjtött, amit a hasonló korúak gyűjteni szoktak, képeslapot, könyvet, gyufacímkét, bélyeget, helytörténeti könyvet és a korszak nagy divatját, a papírszalvétát. Gyűjtő volt az általa nem ismert nagypapa, Klein Artúr is, aki részt vett a nagyszabású 1934-es szombathelyi *Ünnepi Hét* kiállításán, amelyen a megye neves műgyűjtőinek legszebb darabjait mutatták be, így az ő Rudnay-festményeit, ezüst sőtartóit is.

A gyerekkori gyűjtőszenvedély felnőttként is folytatódott. A könyvek változatlanul az érdeklődés közepontjában maradtak. A könyvekhez pedig évszázadok óta hozzátartoztak a könyvjegyek is. Mikó Ildikó a *Műgyűjtő* 1971-es számában olvasta Réthy István cikket a művészi ex librisek gyűjtéséről. Az írás erősen „megszólította”, levélben kereste föl a szerzőt, aki postafordultával válaszolt néhány könyvjegyet mellékelve. Fery Antalt ajánlotta az első darab elkészítésére. Ezután nemcsak folytatódott, hanem „föl is gyorsultak” a gyűjtői események. Személyesen kereste föl a házaspár a hazai ex librisek készítőjének kiválóságát, és megrendelték tőle az első családi ex librist, 1971-ben. A művész átadta a dűcot a házaspárnak, akik azt a szombathelyi nyomdába vitték sokszorosításra. A nyomda ekkor már nem a régi technikával dolgozott, nem festékezte a fadűcot minden nyomtatónál, ezért az első túl sötétre, a tizedik túl szürkére sikeredett. Ez a nyomdai „ügyetlenség” indította arra az ezermester férjet, hogy *saját maga végezze el a lapok sokszorosítását*. A módját elsősorban Fery Antaltól tanulta meg.

Hamarosan készítettett házi használatra egy magasnyomó prést, egy régi mángorló pedig később rézkarpressé alakult át. Valójában ezek elkészítésével vette kezdetét a magyar sokszorosított grafika egyik legnagyobb hazai kollekciónak, a Pittmann-gyűj-

téknek az építése. Fery Antal mellett sokat tanult Stettner Bélától is, aki több, nevükre készített ex libriszel gazdagította gyűjteményüket. Pittmann László az önképzéssel elsajátított nyomtatástechnikának minden fajtáját művelte: a magasnyomást (fa- és linómetszetek), a mélynyomást (rézkar, rézmetszet) és a szitanyomást is.

Nem is akárhogyan! Egyik barátjává lett tanítványa, Kamper Lajos így vallott róla: „*A gyűjtő és a grafikai nyomtatás megszállotta a képzőművészek közt olyan, mint a színészeknél egy jó öltöztető. A művészek elképze-*

léseit nemcsak le tudta nyomtatni, de képileg is úgy jelentette meg, ahogyan azt a művészek megálmodták.” Pittmann László ilyen volt!

A gyűjtemény növekedése a kapcsolatok gazdagodását is jelentette. Sok művész műtermébe látogattak el. Szívesen emlékeznek Gácsi Mihállyal, Kass Jánossal, Stettner Bélával való találkoásaikra. Sorra fölkeresték a jeles kolozsvári grafikusokat, Cseh Gusztávot, Árkossy Istvánt, id. és ifj. Feszt Lászlót és a gyergyói Karancsi Sándort. Föltűntek a grafikák változatos világában egy litván művész, Antanas Kmieliauskas különleges technikájú rézkarcai. Őt is otthonában, a litvániai Vilniusban ismerték meg 1983-ban.

A műterem-látogatások munkakapcsolatokká alakultak, barátságokká mélyültek. Pittmann Laci – ahogy nevezték – szívesen sokszorosította a művészek alkotásait. Az igényességéről elhíresült sokszorosító Pittmann Lászlót egymásnak adva sorra keresték föl a művészek, akik a „munkadíj” fejében legalább egy-egy alkotásukat – nem ritkán dedikálva – átadták a „kivitelezőnek”.

A Pittmann-gyűjtemény több egységből épül föl. A legnagyobb a 8927 darabos *kisgrafikáké*: az *ex librisek* mellett *alkalmi lapokat* is tartalmaz. Húsz éven át a család is saját készítettetésű alkalmi lappal köszöntötte ismerőseit karácsonykor, újévkor vagy egy-egy fontosabb családi esemény (például esküvők, unokák születése) alkalmából. A Pittmann *ex librisek*, a családi könyvjegyek jelenleg 148 lapot tartalmaznak. Alkotói a magyar grafika jeles személyiségei. Közülük néhány: Stettner Béla, Fery Antal mellett Kass János, Reich Károly, Gácsi Mihály, Árkossy István, Vén Zoltán, Cseh Gusztáv, Kamper Lajos, Deák Ferenc, Perei Zoltán, Menyhárt József, Nagy Zoltán, Karancsi Sándor. Érdekes darabokkal gazdagítják a gyűjteményt a Japánban, Olaszországban, Csehszlovákiában, Lengyelországban készített Pittmann-könyvjegyek.

Figyelemre méltó kisgrafikai anyag gyűlt össze a házaspár művészbártaiktól. Félezernél több lap reprezentálja Drahos István és Stettner Béla, kétszáz fölötti Perei Zoltán, ifj. Feszt László munkásságát. A gyűjteményben fontos helyet foglalnak el Karancsi Sándor (164 darab), Kopasz Márta (105), Kass János

Repró: Németh József

(70), Deák Ferenc (68), id. Feszt László (63) és Gácsi Mihály (58) alkotásai is. Ezerhatszáz darabos a cseh kisgrafikai gyűjtemény. Ezt ötszáz japán és több mint kétezer egyéb külföldi alkotás gazdagítja.

Szép kollekció állt össze a *szeccsziós ex librisekből* is. Aiglón (Sassy Attila), Kozma Lajos, Nagy Sándor, valamint az osztrák Franz von Bayros alkotásai a legkedveltebbek közé tartoznak. A neves fametszőket Buday György, Gy. Szabó Béla, Gáborjáni Szabó Kálmán és Menyhárt József képviseli. Nem hiányoznak a gyűjteményből a híres emberek könyvjegyei sem: Móricz Zsigmond, Benedek Elek, Radnóti Miklós, Kós Károly, Lyka Károly, Kodály Zoltán. Készítőik is jeles művészek: Buday György, Deák Ferenc, Fery Antal.

Az *ex libris* és az *alkalmi grafika* nemcsak a technikai igényesség miatt érdekes, hanem a személyesség megszólaltatásának tartalmi jegyei miatt is. Nem mindegy, hogy a tulajdonos a megrendelő érdeklődését hogyan tudja megjeleníteni – önméltósítás nélkül – az őt jellemző tárgyakkal, környezettel. Mennyire kap szerepet a humor, az irónia, vagy éppen az ünneplőesség. Az alkotók egyéni stílusa természetes jellemzője e lapoknak. A gyűjtemény e körben is számos

Gácsi Mihály:
Kondor Béla-emléklap /
Mihály Gácsi: In
Memory of Béla Kondor
[1976]

linóleummetszet /
lino-cut [35x50,5 cm]

Perei Zoltán: Madarak /
Zoltán Perei: Birds
év nélkül, fametszet /
no date, wood-carving
[32,5x24 cm]

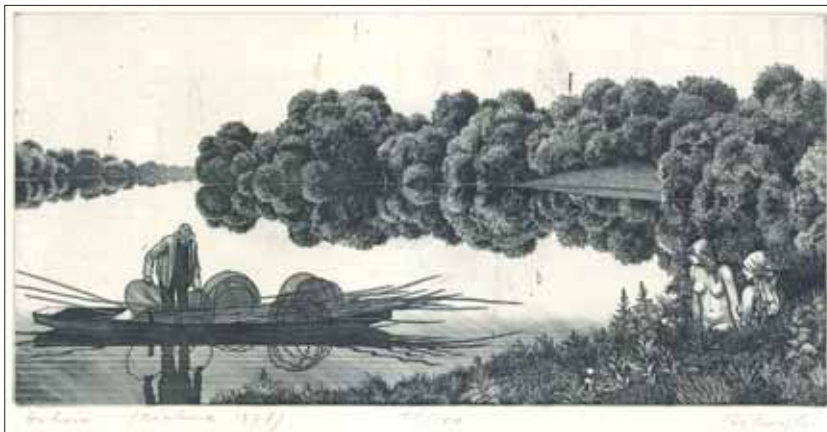
Repró: Németh József

**Motoi Yanagida
(Japán): Ex libris
Ildikó Pittmann /
Motoi Yanagida
(Japan): Ex libris
Ildikó Pittmann**
[1980]

színes fametszet /
colour wood-carving
[8x5,5 cm]

**Rékassy Csaba: Halász
/ Csaba Rékassy:
Fisherman**
[1978] rézmetszet /
engraving
[19,5x42 cm]

érdekességet tartalmaz. A Mikó Ildikó nevére készült lapok témájának zöme az anyaság.

A kisgrafikától egyenes út vezetett a *szabadgrafikához*. Ez természetes is, mert a művészek nagy része nem „egy műfajú” (kivétel talán Fery Antal, Drahos István, Sterbenz Károly, akik szinte csak kisgrafikákat készítettek), hiszen a grafika mellett festettek, akvarelleztek, plasztikákat hoztak létre. Így a kisgrafikák alkotói közül többnek a munkái ebben a csoportban is szerepelnek. Ennek az egységnek a számbeli nagysága szerényebb, mint a kisgrafikáké, ám – még így is – figyelemre méltó: 693 darabból áll. Az 1960-tól 1985-ig terjedő időszakot felölelő kollekció a magyar grafika harmadik virágkorát reprezentáló gyűjtemény. E lapoknak jelentős része szintén a művészekhez személyesen kötődő alkotás, és nagy részük a Pittmann-műhelyben készült. Így természetes, hogy Gácsi, Kass, Perei, Stettner több tucatnyi lappal gazdagította a gyűjteményt.

A szabadgrafika-gyűjteményben is a magyar képzőművészet színe-java jelen van: Borsos Miklós, Kondor Béla, Rékassy Csaba, Szász Endre, Varga Nándor Lajos, Martyn Ferenc, Lenkey Zoltán, Csohány Kálmán, Stettner Béla, Würtz Ádám, Szabó Vladimir, Reich Károly, Gross Arnold, Prutkay Péter.

A gyűjtemény az ajándékozás mellett más úton is bővült. Legnyilvánvalóbb a csere. Tíz évig (1975–1985) Mikó Ildikó Kamperné Nagy Magdolna gyűjtő társával rendszeresen részt vett az országos és a

csehszlovákiai grafikagyűjtő találkozókön, amelyeken az igényes lapokkal jelentkező gyűjtők kiváló alkalmat kínáltak a cserékre. Fontos forrás volt a képcsarnoki vásárlás. Ide naponta betérő látogatók voltak. Ekkor (a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évtizedek) – nem csak mai értelemben – viszonylag olcsón hozzá lehetett jutni kiváló művészek sokszorosított grafikáihoz. A szerény pedagógusi fizetés a vásárlás „luxusát” – kellő részletfizetési lehetőséggel – megengedte. A gyűjtemény gyarapodását jelentették a grafikusművészek készítette karácsonyi, újévi üdvözlőlapok is.

A Pittmann-gyűjtemény értékes darabjai – a grafikák mellett – a *könyvek*. Az ezerdarabos egységben 18–19. századi bibliák, imakönyvek, első kiadású verseskötetek találhatók. A Szombathelyről szóló és a városban megjelent közel félezres könyvgyűjtemény egyik különlegessége Mikes Kelemen *Törökországi leveleinek* 1794-es első szombathelyi kiadása. Ma már ritkaságok a modern Szombathelyt megteremtő polgármesterek, Éhen Gyulának a könyvei. Különlegességek Varga Nándor Lajosnak az 1940-es években tanítványaival készített száz-kétszáz példányos könyvei a grafikai technikákról, a vízjegyekről. E kötetekben egyetlen klisé sincs, valamennyi illusztráció eredeti fametszet vagy rézkarc. A gyűjtemény becses darabjaiban a magyar irodalom kiválóságainak – Kosztolányi Dezső, Sütő András, Móricz Zsigmond, Weöres Sándor, Heltai Jenő, Sinka István, Illyés Gyula – dedikációi olvashatók.

Természetesen ma is fontos a gyerekkorban kezdődött *képeslap-gyűjtés*. Nem parttalan ez a kollekció sem. Elsősorban Szombathely épületei (közel kétezer darab), érdekességei mellett híres emberek sírjai, madonnák, órák, az ember és könyv, könyvtárak (a hivatáshoz kapcsolódó témák!), képzőművészeti reprodukciók, meg a „malacos” újévi üdvözlőlapok alkotják a képeslap-kollekció gerincét.

Különlegességeknek számítanak a *papírrégiségeknek* nevezett darabok. Ebbe a csoportba kerültek az egykori szombathelyi boltok számlái, névjegyek, Vas megyei szentképgyűjtemény. Ide kapcsolódnak a neves Vas megyei személyek gyászjelentései és a régi fotográfiák. A fényképek Szombathely egykori, nagy hírű Knebel fotográfus-dinasztiájának közel száz fotóját őrzi.

Minden gyűjtemény akkor „él”, ha könnyen hozzáférhető, ha a gyűjtő örömét meg tudja osztani másokkal. A Pittmann-kollekció ilyen, hiszen nagy része földolgozott. Mikó Ildikó olyan áttekinthető rendszert alakított ki – az alkotók szerinti ábécébe sorolás, az alkotások sorszámozása –, ami a tetemes gyűjtemény darbjait könnyen elérhetővé teszi. Él azért is a gyűjtemény, mert sok kisebb-nagyobb bemutató mellett a Szombathelyi Képtárban nagyszabású kiállításon (2007) láthatták az érdeklődők a gyűjtemény száz legértékesebb alkotását. A képeslapokat illusztrációként használják a kutatók, a régi épületek felújításánál vagy eltűntek felidézésekor forrásként. Nem kis anyagi áldozatot kívánt a 2011-ben saját kiadásban

Repró: Pittmann Márton

Repró: Pittmann Márton

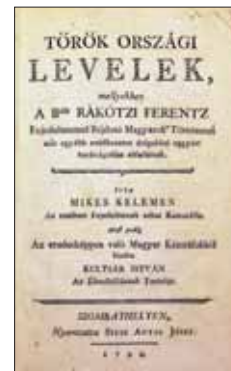
megjelentetett *Grafikák a Pittmann-gyűjteményből – Magyar sokszorosított grafika 1960–1985* című, száz lapot reprodukáló, Lóska Lajos tanulmányát tartalmazó elegáns album.

A kollekció jövőjéről így szól a gyűjtő: „Még kellene néhány év egészségben, hogy a gyűjtemény nemes darbjainak megtaláljam a méltó helyét.

A képeslapok küldésének az SMS vetett véget. A kézi könyvtár helyett az én unokáim is csak a Google-t használják. Félő, hogy a számítógép az időigényes kézi munkát (fametszés, nyomtatás) kiszorítja.

De bízom benne, hogy lesz még újabb virágkora a kis-grafikának, és a bibliofil barátok sem bálnak ki a mi nemzedékünkkel. Ha lesznek könyvbarátok, készülnek új ex librisek is.”

GÁL JÓZSEF
szakíró

Repró: Pittmann Márton

Mikos Kelemen:
Törökországi levelek
(Szombathely, 1794 –
első kiadás) / Kelemen
Mikes: Letters from
Turkey (Szombathely,
1794. First edition)

Antanas Kmieliauskas
(Litvánia): Cím nélkül /
Antanas Kmieliauskas
(Lithuania):
Without Title
[1998]
rézkarca / etching
[19x13 cm]

Számla Fischer és
Haber szombathelyi
üzletéből, 1898 /
Bill from the shop
of Fischer & Háber,
Szombathely, 1898

Cserny József (1939–2009) tervezőművész síremlékénél

Budahelyi Tibor:
Cserny József
síremléke, Farkasréti
temető, Budapest /
Tibor Budahelyi:
József Cserny's
monument. Farkasréti
Cemetery, Budapest
[2013] *krómacél /*
chrome steel

■ A latin *designo* ige jelentése: kijelöl, megjelöl, meghatároz.¹ A designer Cserny József ebben az értelemben kiemelkedő alakja a magyar designtörténetnek, egy olyan folyamatnak, melyben mégsem vindikált magának soha elsőbbséget, mert mindennek tudta (felkutatta, gyűjtötte tárgyban, adatban, ismeretekben) az előzményét, s mert mindent, amit a kultúra történetében fontosnak tartott (az Őszövétségtől a repülőgép-konstruktőr Tupoljevig és tovább), a designnal hozott összefüggésbe, a *designare* jelentése alapján. Ez pedig – Németh László kultúra-fogalmát megidézve – az életet szabályozó elv kijelölése, meghatározása (az élet érdekében), ami Cserny személyes és a társadalomra is vonatkoztatott ars poeticája volt: tervező és szervező tevékenységének lényege.

Attól kezdve, hogy 1962-ben végzett az ipari formatervező szakon a Magyar Iparművészeti Főiskolán,

a rajzoktól a prototípusokig saját készítésű konstrukcióival vett részt a *Budapesti Nemzetközi Vásárokon*. (Aki nem tudná: az első magyar lakókocsit is a BNV-n mutatta be, a balatonkenesei Sirály Szövetkezettel dolgozott együtt a vízi járművek, Veszprémmel és a Villamosipari Kutatóintézetrel a *Robix* kisautó és más elektromos kisjárművek kivitelezésén; s ne feledjük az olyan speciális feladatok sokaságát, mint amilyen egy vízilózszállító autó, melyben nemcsak vizet, de stabil vizet kellett biztosítani az állatnak stb.) Akár maga határozta meg feladatait, akár más, Cserny konstruktőr szeretett lenni, aki kitalálja a tárgyat: a működését (mert javarészt járművekről van szó), felépíti a szerkezetét, kikísérletezi a megfelelő anyagokat és technológiát, ezeknek formát ad stb. A tervező szerepe már korai munkáiban is két, ezeknél is tágabb összefüggésben mutatkozott meg: a társadalomában és a természetében. A magát a Czerny-zongoraetűdök világától és a Magyarország újkori felvirágzásában „ludas” bányamérnököktől származtató Cserny a technikai, technológiai kutatás és fejlesztés híveként az ökológiai tervezés és a társadalmi gondolkodás kezdeményezője volt. (Igazolásként álljon itt két idézet/gondolat: „*ha egy bicikli formatervezésével foglalkozom, akkor egész társadalmi viszonyrendszerét kell megterveznem*”; a művészet felelős a környezet kizsákmányolásáért és szennyezéséért.²)

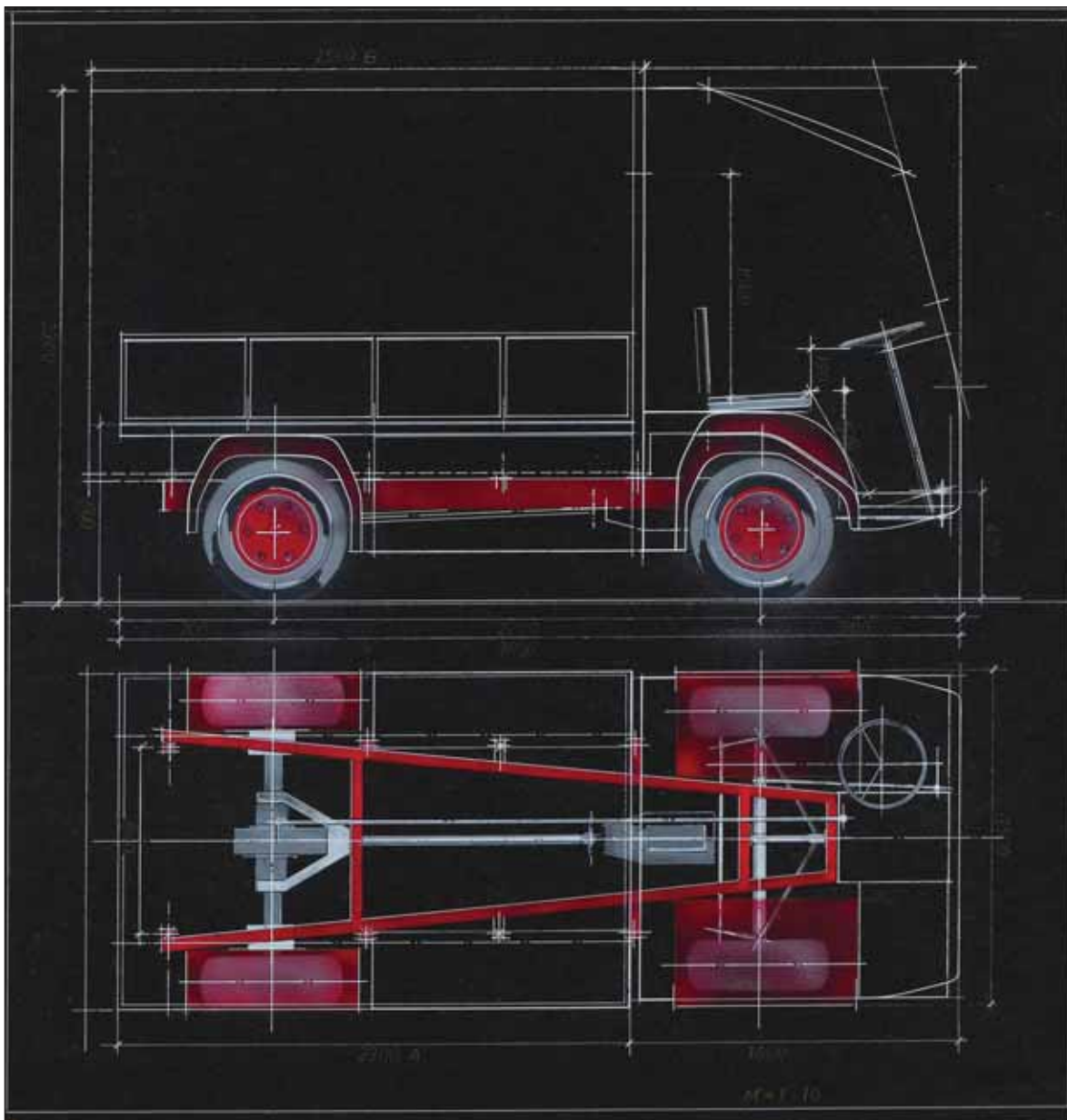
A (tervező)művészetben azon szellem jelenlétét tekintette tehát meghatározónak, mely képes felülemelkedni a designnal kapcsolatban mindig emlegetett egyedi célon, formán – a „problémán” –, hogy az egész (a világot s mindannyiunkat) szemlélve határozassa meg a részeket. Ezért volt döntő fontosságú az életében a szimpozion mint életforma/életmód: a folytonos beszéd a világ dolgairól, problémáiról és ezek megoldásairól, az életelv kijelöléséről, egyre szélesebb körökben csiszolva az agyakat. (Amint mondogatta: „*minden emberi dologban a legfontosabb a találkozás*”.³)

Fotó: Tahin Gyula

Az egész világot szimpozionnak tekintette: nem csak a közvetlen művésztelep-történeti előzményeket (mint például Nagybányaét, melynek múltjához ro-

koni szálak fűzték Iványi Grünwald Béla révén), de az oktató intézményeket, Selmezbányától Mosonmagyaróváron át Sopronig (ahol végül – 1997-ben – a

Fotó: Tóth Gyula

Cserny József:
Teherautó terve /
József Cserny:
Lorry. Design
[1987]

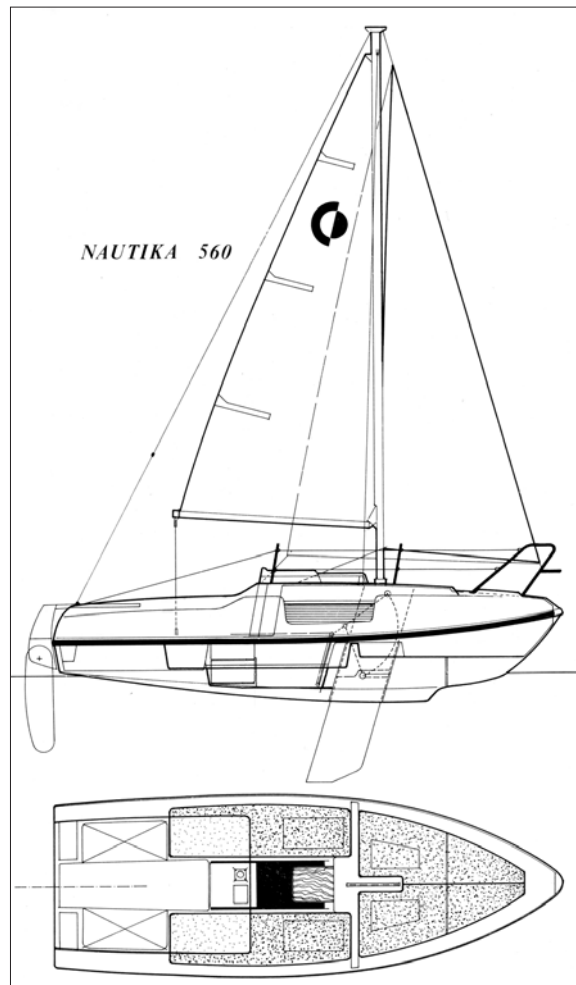
fotókarton, tus,
tempera / black card-
board, India ink,
tempera
[52x48 cm]

→
Cserny József: Nautika
vitorlás hajó terve /
József Cserny: 'Nautika'
sailing boat. Design
[1976] *papír, tusrajz /*
tracing paper, India
ink [44x26 cm]

Soproni /ma Nyugat-Magyarországi/ Egyetem tiszteletbeli doktora lett), a művészeti szervezeteket is (a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségét, ahol először találkoztunk az 1970-es években az úgynevezett Prognosztikai – másként Szimpozion – Bizottságban, melynek – gyanítom – ő volt a kezdeményezője, amint azt is feltételezem, hogy ő tudta egyedül, milyen alapon fedt egymást ez a két név, s hogy a tökéletesen befulladt szervezeteket miként lehet a jelenben élő, azt alkotó és formáló műhelyekké változtatni); szimpozionok voltak a szemében az intézmények és minden fórum vagy helyszín, ahol össze lehetett jönni, a Maros utcai sörözőtől a nagy nemzetközi *Interdesign* találkozókig. Ahol megjelent, ott – bármiről is lett légyen szó addig – szimpozionná változott még a leghivatalosabb állami vagy politikai rendezvény, fogadás, kiküldetés is. Magunkat illetően Kazinczy Ferencet tartotta egyik példaképének, idézve őt: „arra kell szoktatni először a magyart, hogy egymással eszméket cserélve, egymás véleményét ismerni tanulván szóról szót adjanak, véleményt véleménynyel állítsanak szembe, hogy érteni igyekezzenek azt is, amit előbb alig sejtettek”.⁴

Az „egyetem” szót a felsőoktatási intézmények nevéként meghatározó és egyúttal a mindenség nevéként is bevezető Kazinczy (1810-es évek) és nyelvújító társa, Versey Ferenc, aki a fogalmat az „együttlét” értelemben használta (1805),⁵ valóban Cserny gondolkodásának kulcsát adják a kezünkbe e három jelentés összefüggésében s a (nyelv)újítás szellemi és társadalmi szerepének felértékelésében.

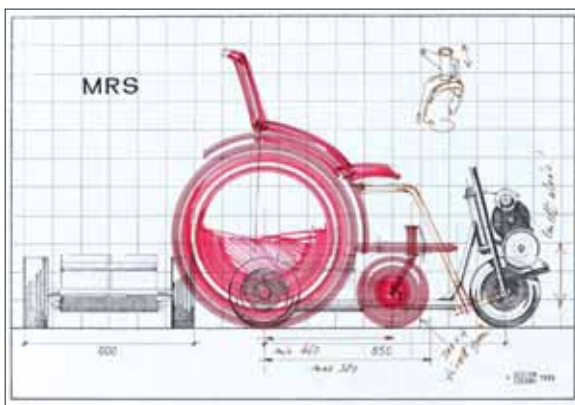
Múltja volt tehát annak, hogy kezdeményezésére 1975 és 1978 között megszületett a Zsenyei Műhely, s már 1979-ben nemzetközi formatervezői műhellyé vált, lépésenként tágitva a kelet-közép-európai együttműködést egy politikai rendszerektől független fórummá, ahol évről évre a kijelölt tematikus kutatásaik célját, eredményeit és lehetőségeit vitatták meg egymással a résztvevők.⁶ Ezek a környezetre vonatkoztak, egységben tekintve a minőségi designt, ipart és a biológiai tervezést. Az utóbbi téren egy Magyarországon tanult, kutatásait a 19–20. század fordulóján itt kezdő természettudós, a vitalista-energeticista Raoul Francé is hivatkozási alapja volt, akinek (és saját

Fotó: Tahin Gyula

főiskolai mestereinek: a szobrász Borsos Miklósnak, Dózsa-Farkas Andrásnak és a tervező Kaesz Gyulának) köszönhetően az „energiaforma” fogalma és jelentése kikristályosodott benne: „a természetben nincs energiapocsékolás”, mert ott „a két pont közötti leg-
rövidebb távolság törvénye” működik, mely a formát is meghatározza.⁷ Ezt a szabályt nem csak a civilizációs folyamatok (fenntarthatóság), de a maga tervezői munkája elé is példaként állította.

A hasonló gondolatokat szobraiban megfogalmazó Csiky Tibor, Cserny kortársa ezeket adta tovább ta-

nítványainak, így Budahelyi Tibornak is, aki a diósgyőri születésű designerhez hasonlóan ipari környezetből származott, ipari üzemekben dolgozott, s aki szinte belenőtt egy, az ipari előállítás ökonómiájával, konstruktív és rendszerszerű voltával, a gépek munkájának racionalitásával jellemezhető kultúrába. A szimpozion-gondolat sem volt ismeretlen a számára, hiszen a tokaji és az ipartelepeken létesített alkotótáborok résztvevője volt, mielőtt a szimpozion-mozgalomnak új lendületet adó *Symposion* folyóirat (1990, Cserny József – Péter Ágnes) körével a budapesti Tál-tos utcai klubban találkozott volna. Budahelyi itt új mestert kapott Cserny személyében, akivel a kiállítások rendezése közben, a keddenkénti előadások előkészületei során beszélgetett, hosszú éveken át. A fémipar anyagait, hulladékait, technológiáit, a gépek működését ismerő szobrász ezeket fogalmazta át az ipar esztétikájánál általánosabb érvényű munkáiba. A folytonos mozgásban lévő világnak épp ezen természetét jeleníti meg műveiben, melyekben különböző, általa kijelölt és meghatározott elv szerint (mint a designban) rendeződnek a mozgások, illetve jelennek meg az olykor robbanásig feszült mozgás-csomópontok.

A korábban a Zsenneyi Műhely titkára, majd a Szimpozionok és Alkotótelepek Tanácsának elnöke, Cserny József a kilencvenes években régi-új társakra lelt az „egyetem-gondolat” továbbvivőiben. A Symposium Társaság mellett a Magyar Művészeti Akadémián és a Kanadából hazatért Nádasdy Ferencben is, akinek a Nádasdy Akadémia és Alapítvány alapításakor a „ter-

mészet és művészet” volt a mottója, s e köré kívánta gyűjteni a társadalom kutató, gondolkodó, alkotó és döntéshozó elméit. Nádasdladányi szimpóziумai témáinak kijelölésében, felépítésében és summázatában Cserny József nélkülözhetetlen segítőtársa volt.

Cserny József jármű- és (szellemi-társadalmi) mozgás-konstruktőr krómacél emlékműve – mely jármű, műhely és tervezőasztal egyszerre – egymásra helyezett rétegekben és ezek átmetsződéseivel jeleníti meg a mester tevékenységét és ennek karakterét, épp a kijelölés, a meghatározás „mérnöki” pontosságú mozzanatát emelve a legmagasabbra. Köszönjük Budahelyi Tibor szobrász munkáját. A Formatervezési Nívódíjjal (1981), Munkácsy Mihály-díjjal (1985), majd Kossuth-díjjal (1993) kitüntetett tervezőművész nyugtalan szellemének alkotásai, forráskutatásainak az évek során már hordozhatatlan mennyiségűvé duzzadt gyűjteménye azonban feldolgozásra vár. Előttünk tehát a feladat. Meggyőződésem, hogy ez a munka – úgy is, mint nélkülözhetetlen emlékezés, rendezés és dokumentálás – és rajta keresztül Cserny József személyesen a segítségünkre lesz helyzetünk felmérésében és az „egyetem” mindhárom értelmének megvalósításában.

KESERÜ KATALIN
művészettörténész

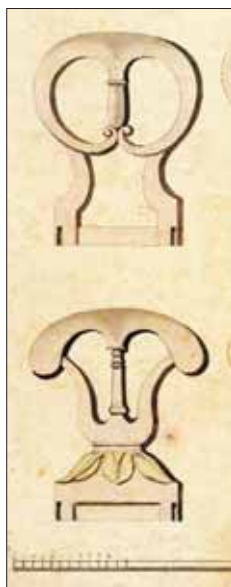
Jegyzetek

1. A fogalom eredeti, kevésbé használt jelentésére Lelkes Péter interjúja hívta fel a figyelmet: *ArtDESIGNER. A magyar formatervezés fél évszázada*. Magyar Design Kulturális Alapítvány, Budapest, 2004. 104.
2. Ünnepi örömök. Molnár Gabriella interjúja. *Ipari Forma*, 1989/3. 28.; Cserny József – Farkas Ádám – Schrammel Imre: Javaslat a szimpozionok, alkotótelepek, stúdiók stb. munkájának szövetségi koordinálására. In: *Nemzetközi szimpozionok Magyarországon 1967–1987*. Szerk. Dvorszky Hedvig. Baranyai Alkotótelepek, [Pécs] 1987. 12–15.
3. Cserny József: Szent iratok és túlélési fortélyok. In: *Zsenneyi Műhely*. Szerk. Lelkes Péter. MKISZ, Budapest, 1996. 136–138.
4. Lelkes: i. m. (2004) 110.
5. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I.* Főszerk. Benkő Loránd. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967. 723.
6. Tamás Mihály: Zsenney, 1985; Demjén Imre: A Zsenneyi Műhelyről. In: Dvorszky (szerk.): i. m. 149–151.
7. Lelkes: i. m. (2004) 110.

Cserny József síremlékének avatóján, Budapesten,
a Farkasréti temetőben, 2013. május 3-án elhangzott
méltató beszéd szerkesztett változata.

Bútművészet Magyarországon 1800–1850

Szerkesztette Rostás Péter

**Johann Schwarz: Szék-
támla-tervek (részlet) /
Johann Schwarz:
Chair-back. Designs
(detail)**

[Kőszeg, 1829] *papír;
tus, vízfestés (Jurisich
Miklós Múzeum,
Kőszeg) / paper; India
ink, watercolour
(Jurisich Miklós
Museum, Kőszeg)*

■ Amikor majd negyedszázada szemináriumi dolgozatként Zolnai Béla 1941-ben megjelent *A magyar biedermeier* című kis kötetének elemzését vállaltam, őszintén meglepett, sőt csalódást okozott, hogy a magyar történelem egyébként kitüntetett figyelemmel kísért korszaka, a reformkor tárgykultúrájának megismeréséhez milyen kevés segítséget nyerhetek könyvtáraink polcairól. Különösen szembeűnő volt ez a bútorok esetében, hiszen a biedermeier bútor köztudottan a mai napig velünk élő tárgy és fogalom. Azóta persze árnyaltabb és bőségebb lett a kínálat, több külföldi és hazai szerző e tárgykörben írt műve már hozzáférhető, mégis a biedermeier bútművéségben érzékelhető magyar sajátosságok miatt kulcsfontosságú vállalkozássá lett Rostás Péter munkája: a

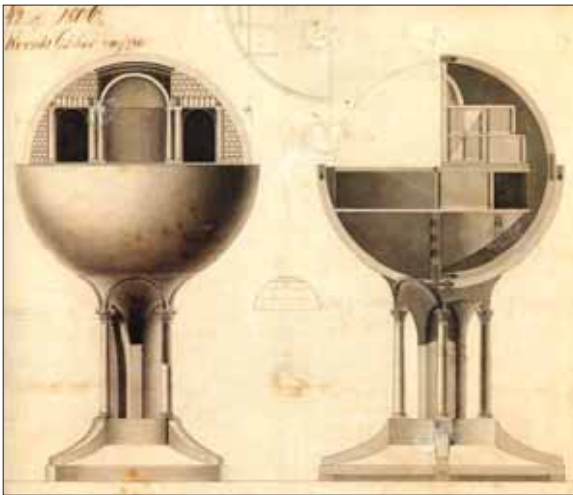
Budapesti Történeti Múzeum *Empire és biedermeier bútművészet Magyarországon* című kiállításának megrendezése és a hozzá kapcsolódó tanulmánykötet-katalógus.

Rostás Péter elszánt és nagyon alapos kutató. Bútorokkal foglalkozó muzeológusként alkalmam volt némiképp követni munkáját: láttam az egész országra, sőt a külföldi magán- és közgyűjteményekre is kiterjedő kapcsolatteremtés, anyaggyűjtés roppant nehézkes és időigényes, de sok meglepetést és örömet is hordozó fázisát, majd az egybegyűjtött források valtatásának folyamatát. Ez egyrészt a dokumentumok, azaz ez ideig főként vidéki múzeumokban és levéltárakban rejtőző, mesterremekekhez készült rajzok és rajziskolai bútortervek ámulatba ejtő sokaságának elemzését, megrendelések, levelezések feldolgozását, másrészt a műtárgyak mindenre kiterjedő vizsgálatát jelentette. Ez utóbbiak vallatásának helyszínét, a kínzókamrárt ezúttal restaurátor-műhelynek nevezzük, ahol az olykor valóban ízekre szedett bútorok anyagvizsgálata, asztalostechikai analízise rendkívül fontos adalékot nyújtott a szerzők megállapításaihoz, a kiállított s a kötetben közölt mintegy száz műtárgy – bútorok, zongorák, órák, műhely- és mintarajzok – katalógusának mintaszerű leírásaihoz.

A kötet csaknem felét kitevő műtárgykatalógust három tanulmány előzi meg. Szabolcsi Hedvig művészettörténész, ahogy maga is írja, hosszú kutatói pályája során mindig figyelemmel kísérte a biedermeier fogalmának alakulását. Ennek köszönhetően írásában lenyűgöző felkészültséggel foglalja össze a biedermeier mint stílusjelenség megközelítésének útjait, az elmúlt évtizedek magyar és nemzetközi kutatási eredményeit. Összegzése fontos kiindulópontot jelenthet minden, a téma iránt érdeklődő olvasó, kutató számára.

Rostás Péternek a kötet gerincét jelentő tanulmánya okos és meggyőző gyümölcse a többéves kutatásnak. A teljességre törekvő szakirodalmi tájékozottság-

gal elegyülő szorgalmas forrásfeltárás egyértelműen felvértezte a szerzőt arra, hogy bátran nekivágjon a 19. század első felének magyar bútorművészetét áttekintő, nem éppen egyszerű feladatnak. A téma meglehetősen szerteágazó, de Rostás igyekszik valamennyi aspektusára válaszokat adni.

A korstílusként értelmezhető biedermeier eredetét, a bútorművességben tetten érhető helyi megnyilvánulási módjait boncolgató elődök gondolatainak összevetését követően az asztalosmesterség változásának, fejlődésének mozgatóerőit veszi számba. Ezek között foglalkozik a vásárlók vagyonosodása, a tájékozottságukkal együtt növekvő igényesség és a lakberendezési szokások változása által élénkített kereslettel, ennek a céhes ipart feszegető hatásával, valamint a céhes keretek réseibe férkőző kontárok, vagy a megrendelői igényeket ügyesen felmérő, importárukkal kereskedők befolyásával, közülük is kiemelve a legnagyobb hatású osztrák lakberendező céget, a bécsi Danhauser-gyárat. A téma talán legizgalmasabb része azoknak a folyamatoknak a vizsgálata, amelyek a stílus terjedését terelgették. A 18. század utolsó évtizedeiben felállított rajziskolák képzési gyakorlata, az oktatásban is használt külföldi mintakönyvek mind szélesebb körű elterjedése, az arisztokrácia luxusipart támogató, divatdiktátori szerepe mellett Rostás számba veszi a bútorok megjelenését, formaadását meg-

határozó, „stílusjegyként” megmutakozó európai hatásokat. Tárgyi emlékek sokaságának ismeretében megkísérli összefoglalni a magyar biedermeier bútorok ismérveit, hangsúlyos kitérőt téve a korszak legjelentősebb budapesti asztalosüzeme, a Steindl Ferenc-féle manufaktúra tevékenységének bemutatására. A tanulmány utolsó fejezete utal azokra az 1840-es évektől határozottan érezhető tendenciákra, amelyek a biedermeier formákat lazítva, dúsítva a 19. század második felének eklektikus ízlését alakították.

A kötet harmadik tanulmánya, Radnóti Klára írása egy igen érdekes szegmensét dolgozza fel a 19. századi művelődéstörténetnek: a honi zenekultúra és zongorakészítés összefüggéseit. Izgalmas képet rajzol a korszak házimuzsikálós szalonéletéről és az ebbe betörni kívánó hazai hangszerkészítők igyekezetéről, akik ugyan számos hangszerként és berendezési tárgyként is színvonalas zongorával gazdagították a kínálatot, végeredményben, sajnos, sem mennyiségben, sem az üzleti sikereket tekintve nem tudták felvenni a versenyt a szomszédos osztrák gyártókkal.

A könyvet lapozgatva ugyanaz a megnyugtató érzés fog el, mint annak idején a kiállításban sétálva: mer hagyományos lenni. A feldolgozott témához méltóan a kiállítóterben – mellőzve minden keresett 21. századiságot – a tárgyak a helyükön voltak: képek a falakon, ágy a fal mellett, székek az asztal körül – érzékeltetve a teret és a miliót, ahova szánták őket. A kötetben éppígy: szolid, már-már puritán grafikai megjelenítésben, kiváló fotókkal gazdagon illusztrálva sorakoznak tanulmányok, jegyzetek, műtárgykatalógus és a még kíváncsiabbak számára nélkülözhetetlen bibliográfia. Így a kötet is a helyére kerül: *kézikönyv* a könyvespolcomon.

HORÁNYI ÉVA
muzeológus

(*Bútorművészet Magyarországon 1800–1850. Szerkesztette: Rostás Péter. Szerzők: Gödölle Mátyás, Honos Rudolf, Radnóti Klára, Rostás Péter, Szabolcsi Hedvig, Vályi Huba. Borító és tipográfia: Mibalkov György. Nyomdai kivitelezés: Aduprint Kft. Budapesti Történelmi Múzeum, Budapest, 2012. 188 o.*)

Az illusztrációkat a könyvből válogattuk.

Kornis Gábor: Glóbusz-asztalka terve (részlet) / Gábor Kornis: Globe table. Design (detail)

[Debrecen, 1806]
papír, tus, vízfestés (Déri Múzeum, Debrecen) / paper, India ink, watercolour (Déri Museum, Debrecen)

Hírek

■ **Csomagoljam?** – A Fővárosi Képtár – Kiscelli Múzeumban rendezett kiállítás a papír alapanyagú kereskedelmi csomagolás történetét mutatja be. A színes csomagolópapírok, árucímkék, nyomott mintás papírzacskók és dobozok formáinak és dekorációinak sokféleségét a kezdetektől az 1990-es évekig követi végig a 2013. október 6-ig látható kiállítás.

■ **Gergely-Farnos Lilla** szobrászművész nyerte el a Samu Géza-díjat, melynek ünnepélyes átadása alkalmával 2013. április 25-én a korábbi évek díjazottjai: Farkas Ádám, Fás-kerti Zsófia, Gálhidy Péter, Hidi Endre, Polgár Botond, Szőnyi Endre és Varga Sándor alkotásaiból nyílt kiállítás a Forrás Galériában. (Budapest VI., Teréz körút 9.) A tárlat május 17-ig volt látható.

■ **Cérnarajzok** címmel cérnakollázs- és csipkekiállítást rendeztek a kiskunhalasi Csipkeházban. Bemutatták Lévai Nóra textilművész különleges csipkealkotásait, d'Elhougne Zsuzsanna designer halasi csipkével díszített ruhamodellejt, valamint magán-csipkegyűjtemények legszebb darabjait. (2013. április 26–május 12.)

■ **Nagy Judit** textilművész *Tizenhárom év* című kiállítása május 7. és 31. között volt látható a Fészek Galériában (Budapest VII., Kertész utca 36.)

■ **A budapesti Museion No. 1-ben**, a Kecskeméti Kortárs Művészeti Műhelyek galériájában két művész alkotásait állították ki 2013. május 8. és 24. között. Benes József képzőművész szobrai *Figurák* címmel, Gerle Margit képző- és iparművész papírporelából, illetve rostanyagból készült mun-

kait *Biomorph* címmel mutatták be. A tárlat megnyitóján Füzi László irodalomtörténész méltatta a két alkotó műveit.

■ **Ketten-együtt** címmel H. Barakonyi Klára iparművész és Herczeg László festőművész munkáiból szervezett kiállítást a Zsolnay Örökségkezelő Nonprofit Kft. Pécssett a Művészetek és Irodalom Házában. (2013. május 7–31.)

■ **Ifj. Szlávis László** érmész, szobrász, ötvös-művész *Fekete és fehér* című kiállítását Zala-vári József formatervező művész nyitotta meg a Barabás Villa Galériában (Budapest XII., Városmajor u. 44.) 2013. május 9-én. A szobrászművész több műfaj határán folytatott kalandozásainak eredményét, síkplasztikáit mutatta be a május 25-én zárult tárlaton.

Ifj. Szlávis László: *Fekete és fehér* /
László Szlávis Jr.: *Black and White*
[2012]

■ **A Koller Galéria 60. évfordulója alkalmából** kiállítás nyílt a galéria Budapest I. kerületi Tancsics Mihály utcai helyiségeiben. A 60 művész alkotásaiból összeállított válogatást 2013. május 9. és június 2. között tekinthették meg az érdeklődők.

■ **Kolozsvártól Belgiumig** címmel két művész munkáiból rendeztek kiállítást a *Csodálatos Baja 2013* rendezvénysorozat alkalmából a Bácskai Kultúrpalotában. Macskássy Izolda selyemkollázsait és selyemre festett munkáit *Összetartozás*, Nelle Engler van Boven belga festőművész alkotásait pedig *A rejtett világom* (*My Hidden World*) címmel mutatták be. (2013. május 4–25.)

■ **Kneisz Edit** iparművész *Dimenzió, műfajhatár* című, 2013. május 15-én nyílt kiállítása június 30-ig látható a Tat Galériában (Budapest V., Semmelweis u. 17.)

■ **Kerámiák hétvégéje Felsőpulyán.** *Keramik im Steinbruch* (Kerámia a kőbányában) címmel, tizenharmadik alkalommal tartottak kerámiafesztivált, háromnapos kiállítást és vásárt az oberpullendorfi egykori gigantikus kőfejtőben. Az április 26–28. között zajlott rendezvényen 5 országból 33 keramikusművész mutatta be munkáit, Magyarországot Geszler Mária Garzuly és Schrammel Imre képviselte.

■ **V. Nemzetközi Művészkönyv Kiállítás** nyílt 2013. május 18-án a Szent István Király Múzeumban Székesfehérváron. 1987-ben mutattak be először vizuális ötletekben bővelkedő, különböző anyagokból, változatos technikákkal készült műalkotásokat. Ma már 60 magyar és 500 külföldi művész 1500 munkája szerepel a Deák Gyűjte-

Fotó: Barabás Villa Galéria, Budapest

**Maria Diduch (Hollandia): Tavaszi szünet /
Maria Diduch (Holland): Spring Holidays**

ményben. Idén 220 művész 330 alkotása érkezett a kiállításra, amely október 27-ig látható.

■ **A hasznosságtól a szépségig – A Zsolnay-gyár művészi törekvései** címmel a pécsi Janus Pannonius Múzeum gyűjteményéből válogatást mutatnak be a Gödöllői Királyi Kastélyban. A kiállításon az egykori vadász-kastélyhoz vagy kifejezetten Ferenc József személyéhez köthető tárgyak mellett szerepelnek olyan darabok is, melyek eddig a nagyközönség számára ismeretlenek voltak. (2013. május 11–szeptember 29.)

■ **Páljános Ervin** szobraiból és grafikáiból tárlat nyílt Leányfalu az Aba-Novák Galériában. (2013. május 26–június 22.)

■ **A Moholy-Nagy László Formatervezési Ösztöndíj-pályázat**ot 2013-ban a Magyar Formatervezési Tanács nevében eljáró Szellemi Tu-

lajdon Nemzeti Hivatala az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Herendi Porcelánmanufaktúra Zrt. részvételével hirdette meg. A magyar designkultúra világhírű képviselőjeként számon tartott porcelánmanufaktúra a pályázóktól herendi porcelánból, hagyományos és 21. századi jegyeket ötvöző, stílussteremtő étkészletek tervezését várta. A különböző műfajokban pályázó közel ötven iparművész közül hatan nyerték el a fél éves ösztöndíjat: Geréb Zsófia textiltervező, Giba Ágnes termék- és formatervező mérnök, Hukaya Simon formatervező, Lantos Tímea szilikátipari tervező, Németh Krisztina formatervező és Somogyi Éva formatervező.

■ **A Múzeumok Majálisa 2013** alkalmából kihirdették *Az év múzeuma* és *Az év kiállítása* pályázat nyerteseit. A Budapesti Történeti Múzeum Aquincumi Múzeuma, valamint a tiszaföldvári Tiszazugi Földrajzi Múzeum kapta az Év Múzeuma 2012 díjat. Különdíjat adományoztak a szerencsi Zempléni Múzeumnak. Elismerő oklevéllel jutalmazták a paksi Atomenergetikai Múzeumot, a budapesti Molnár-C. Pál Műterem – Múzeumot, a Nagyatádi Városi Múzeumot és a nemesvámosi Villa Romana Balácát. Az Év Kiállítása díjat a Magyar Bencés Kongregáció Pannonhalmi Főapátság *Van egy kert – Útikalauz monostori kertekhez* című időszaki tárlata kapta. Elismerő oklevelet a szegedi Móra Ferenc Múzeum *Aranyecset – Munkácsy Szegeden* című időszaki kiállítása, a Petőfi Irodalmi Múzeum *Mi mennyi? – Örkény István százéves* című időszaki tárlata és a Postamúzeum új állandó kiállítása kapott.

■ **Magyar Kézművesség – 2013**, valamint *Szent István és kora – kézművességgel*. Az idén ezzel a kettős tematikával hirdetett pályázatot A Magyar Kézművességért Alapít-

vány, az Ipartestületek Országos Szövetsége és a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Kézműipari Tagozata. A bírálóbizottság 241 pályázó 411 munkáját fogadta el a Budavári Palotában, az Országos Széchényi Könyvtár Corvina-termeiben rendezett kiállításra, melynek anyagát reprezentatív kötetben is megjelentették. Az ünnepélyes megnyitón közel negyven nyertes munka alkotóinak adták át a díjakat, közöttük a legifjabbnak, a sepsiszentgyörgyi Hófehérke Óvoda Alkotói Műhelye tagjainak. (2013. május 2–június 1.)

**Vándor Klára: Mezőségi bogos (részlet) /
Klára Vándor: Weaving with a technique
of the Mezőség region of Transylvania
(now Romania). Detail**

A MAGYAR IPARMŰVÉSZET
AZ ALÁBBI MÚZEUMOKBAN ÉS
KÖNYVESBOLTOKBAN KAPHATÓ:

Budapest Galéria

1056 Budapest, Szabad sajtó út 5.

Corvina Könyvesbolt

7621 Pécs, Széchenyi tér 8.

Cser Könyvkiadó

1114 Budapest, Ulászló utca 8.

FUGA Budapesti Építészeti Központ

1052 Budapest, Petőfi Sándor utca 5.

Iparművészeti Múzeum, Könyvshop

1091 Budapest, Üllői út 33–37.

Írók Boltja

1061 Budapest, Andrássy út 45.

Koller Galéria

1014 Budapest, Táncsics Mihály utca 5.

Magyar Nemzeti Galéria, Shop

1014 Budapest, Szent György tér 2.

Nagytétényi Kastélymúzeum

1225 Budapest, Nagytétényi Kastélypark

Péter-Pál Galéria

2000 Szentendre, Péter-Pál utca 1.

Prestige Galéria

1055 Budapest, Falk Miksa utca 7.

Püski Könyvesház

1013 Budapest, Krisztina körút 26.

Szépművészeti Múzeum, Shop

1146 Budapest, Hősök tere

Városi Képtár—Deák Gyűjtemény

8000 Székesfehérvár, Oskola utca 10.

Városi Művészeti Múzeum Győr

9021 Győr, Király utca 17.

KÜLFÖLDÖN TERJESZTE:

Batthyány Kultur-Press Kft.

H–1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel.: (1)489-0120, (1)212-5303

A folyóirat korábbi példányai

a szerkesztőségben megvásárolhatók.

Dear Readers,

■ In Issue 5 a profound survey of *The Bigot Pavilion*, a current temporary exhibition at the Budapest Museum of Applied Arts of Art-nouveau architectural ceramics from Paris—the pavilion from the manufacture of Alexandre Bigot, purchased by Jenő Radisics, the Director of the Museum at the Paris world fair in 1900, but not displayed yet—is provided by art historian Gabriella Balla.

The 6th Contemporary Christian Iconographical Biennial at the Katona József Museum, Kecskemét, centred around the topic ‘angels’, is reviewed in a scholarly essay by art historian Hedvig Dvorszky. The imposing jubilee exhibition of the ten-year-old TypoSalon of works with focus on music by prestigious graphic designers and typographers at the Vízivárosi Gallery, Budapest, is reported on by art historian Hilda Horváth, while the exhibition of the Austrian ceramic artist Roswitha Geyer at the Gallery of the Kecskemét Contemporary Art Studios Co.—International Ceramics Studio is reviewed by the pre-eminent ceramic artist Imre Schrammel.

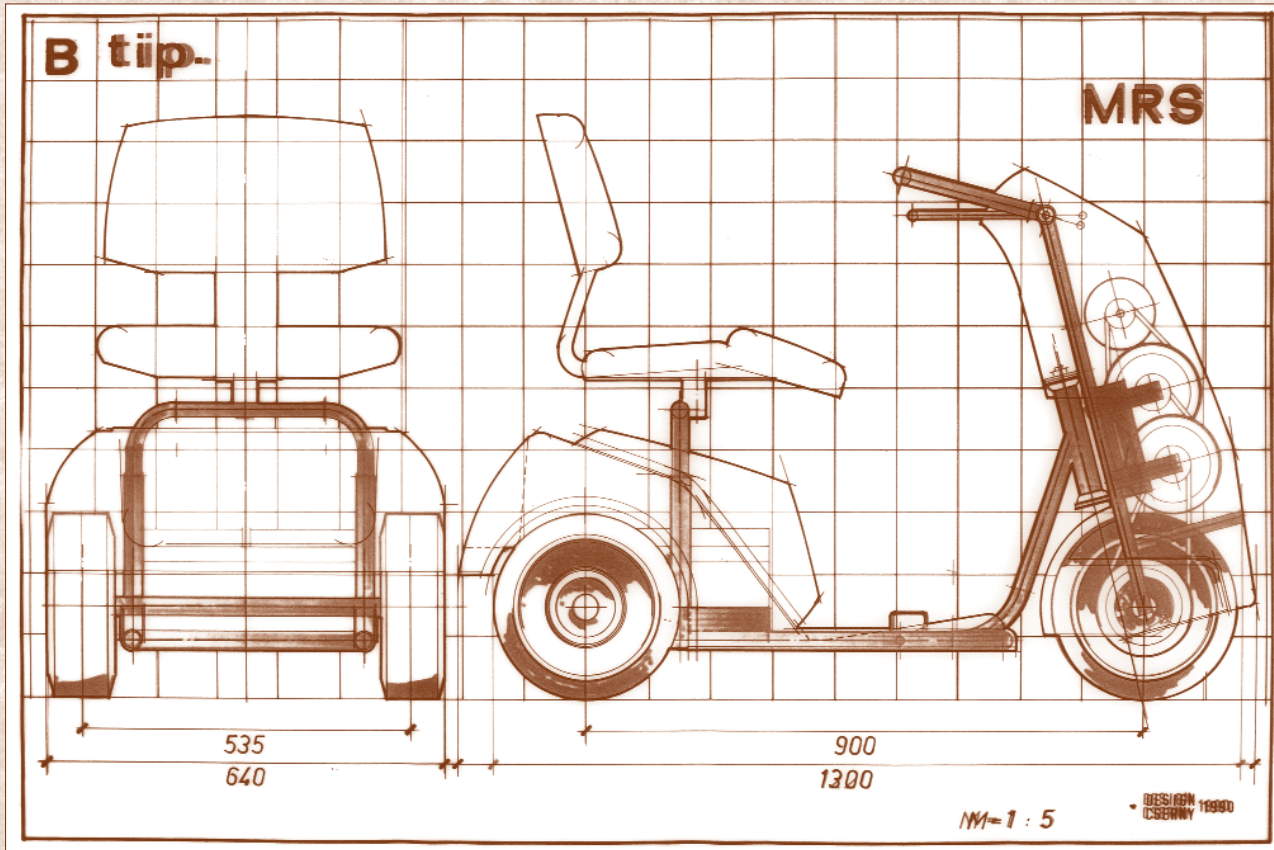
Hungarian state prizes are generally presented on national holidays. From among artists awarded on March 15, the national holiday commemorating the Hungarian Revolution of 1848, this year, Ferenczy Noémi Prize-winning designer Margit Kányási Holb is interviewed by poet and art critic János Áfra, while Blattner Géza Prize-winning puppet designer Erik Grosschmid is introduced by theatre historian Terka Láposi.

Art critic József Gál explores a Hungarian private art collection, the Pittmann Collection of prints in Szombathely.

In connection with the inauguration of the monument of designer József Cserny (1939–2009) by sculptor Tibor Budahelyi in the Farkasréti Cemetery this May, we are remembering the artist with art historian Katalin Keserü’s speech delivered at the grave in his memory.

In the Books section the volume *Furniture Art in Hungary, 1800–1850*, on Hungarian variations of the Empire, Biedermeier and Neo-Rococo, edited by Péter Rostás is reviewed by art historian Éva Horányi, while in our News section we bring you the latest news and information in Hungarian crafts and design.

ÉVA KISS
Editor-in-Chief

Csery József: Elektromos jármű terve / József Csery: Electric vehicle. Design
[1990] *pauszpapír; tusrajz / tracing paper, India ink* [30x42 cm]

nka

Nemzeti Kulturális Alap

A folyóirat ára: 750 Ft